

Selvitys viranomais- tiedotteiden antamisesta

Työryhmän raportti

Sisäinen turvallisuus

SISÄASIAINMINISTERIÖN JULKAISUJA 28/2010

SISÄASIAINMINISTERIÖ
Sisäinen turvallisuus

Selvitys viranomais- tiedotteiden antamisesta

Työryhmän raportti

Helsinki 2010

Sisäasiainministeriö
Sisäasiainministeriön monistamo
Helsinki 2010

ISSN 1236-2840
ISBN 978-952-491-611-0 (nid.)
ISBN 978-952-491-612-7 (PDF)

Tekijät (toimielimestä, toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Viranomaistiedotteiden antamista selvittävä työryhmä Puheenjohtaja, Viestintäjohtaja Kaija Uusisilta Sihteeri, Pelastusylitarkastaja Veli-Pekka Hautamäki		Julkaisun laji Työryhmän raportti	
		Toimeksiantaja Sisäasiainministeriö	
		Toimielimen asettamispäivä 22.1.2010, SM082:00/2009	
Julkaisun nimi Selvitys viranomaistiedotteiden antamisesta			
Julkaisun osat			
Tiivistelmä Sisäasiainministeriö asetti 22.1.2010 työryhmän selvittämään viranomaistiedotteiden antamista. Työryhmän tehtävänä oli: 1) selvittää viranomaistiedotteiden antamiseen liittyvä lainsäädäntö ja ohjeet sekä niiden mahdolliset muutostarpeet; 2) arvioida viranomaistiedotteiden kääntämiseen liittyviä erilaisia toteuttamismalleja huomioon ottaen, millaiset tekniset ja muut mahdollisuudet ovat olemassa tai luotavissa tiedotteiden antamiseen maantieteellisesti rajatulle alueelle ja millaiset kieltä koskevat vaatimukset tulee tällöin täyttää; 3) arvioida olisiko tarvetta laajempaan muitakin hallinnonaloja kuin sisäasiainhallintoa koskevaan yhteiseen valmisteluun. Työryhmä kuuli työnsä aikana oikeusministeriötä, valtiovarainministeriötä, Ilmatieteen laitosta, Lentopelastuskeskusta, Säteilyturvakeskusta, Liikenneviraston tieliikennekeskusta, Saamelaiskäräjiä ja Svenska Finlands folktingetiä. Työryhmä ehdottaa loppuraportissaan, että: 1. Viranomaisten toimivallasta ja vastuusta antaa viranomaistiedotteita tulisi säätää lailla. 2. Viranomaistiedotteiden antamisesta ja kääntämisestä tulisi antaa yleisohje sisäasiainhallinnon viranomaisille. 3. Viranomaistiedotteiden käännättämisestä huolehtiminen (ruotsiksi, suomeksi, saamelaisten kotiseutualueella saameksi ja tilanteen niin edellyttäessä myös muille vieraille kielille) tulisi olla Häätäkeskuslaitoksella. 4. Hätätiedotteet tulisi voida antaa myös alueellisesti. 5. Kohdennetun viranomaistiedotteen käyttöä nykyistä varoitusjärjestelmää täydentävänä järjestelmänä tulisi kehittää. 6. Uutta viestintäteknologiaa tulisi hyödyntää nykyistä suunnitelmallisemmin kansalaisten varoittamisessa.			
Avainsanat (asiasanat) Viranomaistiedote, hätätiedote, kääntäminen, sisäasiainhallinto			
Muut tiedot Sähköisen julkaisun ISBN 978-952-491-612-7 (PDF), osoite www.intermin.fi/julkaisut			
Sarjan nimi ja numero Sisäasiainministeriön julkaisut 28/2010		ISSN 1236-2840	ISBN 978-952-491-611-0
Kokonaissivumäärä 75	Kieli Suomi	Hinta 15,00 € + alv	Luottamuksellisuus Julkinen
Jakaja Sisäasiainministeriö		Kustantaja/julkaisija Sisäasiainministeriö	

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare) Arbetsgruppen som utrett sändningen av myndighetsmeddelanden Ordförande, Informationsdirektör Kaija Uusisilta Sekreterare, Räddningsöverinspektör, Veli-Pekka Hautamäki		Typ av publikation Arbetsgruppens rapport	
		Uppdragsgivare Inrikesministeriet	
		Datum för tillsättandet av organet 22.1.2010, SM082:00/2009	
Publikation (även den finska titeln) Utredning om sändning av myndighetsmeddelanden (Selvitys viranomaistiedotteiden antamisesta)			
Publikationens delar			
Referat Inrikesministeriet tillsatte den 22 januari 2010 en arbetsgrupp för att utreda sändningen av myndighetsmeddelanden. Arbetsgruppens uppgift var att: 1) utreda lagstiftningen och anvisningarna om sändning av myndighetsmeddelanden och eventuella behov att ändra dem 2) bedöma olika modeller för översättning av myndighetsmeddelanden med beaktande av vilka tekniska möjligheter och andra möjligheter som finns tillgängliga eller kan skapas för att sända meddelanden inom ett geografiskt begränsat område, och vilka språkrelaterade krav som då måste uppfyllas 3) bedöma om det finns behov av mer omfattande gemensam beredning som gäller även andra förvaltningsområden än inrikesförvaltningen. Under arbetets gång hörde arbetsgruppen justitieministeriet, finansministeriet, Meteorologiska institutet, Flygräddningscentralen, Strålsäkerhetscentralen, Vägtrafikcentralen vid Trafikverket, Sametinget och Svenska Finlands folkting. I sin slutrapport föreslår arbetsgruppen att: 1. myndigheternas behörighet och ansvar att sända myndighetsmeddelanden bör regleras genom lag 2. allmänna anvisningar om sändning och översättning av myndighetsmeddelanden bör utfärdas till myndigheterna inom inrikesförvaltningen 3. ansvaret för att se till att myndighetsmeddelanden översätts (till svenska, finska, på samernas hembygdsområde till samiska och om situationen så kräver till andra främmande språk) bör ligga hos Nödcentralsverket 4. nödunderrättelser bör kunna sändas också regionalt 5. användningen av riktade myndighetsmeddelanden som ett system som kompletterar det nuvarande varningssystemet bör utvecklas 6. ny kommunikationsteknik bör utnyttjas på ett mer systematiskt sätt än i dag för att varna medborgarna.			
Nyckelord Myndighetsmeddelande, nödunderrättelse, översättning, inrikesförvaltning			
Övriga uppgifter Elektronisk version, ISBN 978-952-491-612-7 (PDF), www.intermin.fi/publikationer			
Seriens namn och nummer Inrikesministeriets publikation 28/2010		ISSN 1236-2840	ISBN 978-952-491-611-0
Sidoantal 75	Språk Finska	Pris 15,00 € + moms	Sekretessgrad Offentlig
Distribution Inrikesministeriet		Förläggare/utgivare Inrikesministeriet	

SISÄASIAINMINISTERIÖLLE

Sisäasiainministeriö asetti 22.1.2010 työryhmän selvittämään viranomais-tiedotteiden antamista. Työryhmän asettaminen liittyi eduskunnan apulais-oikeusasiamiehen päätökseen 30.9.2009, jossa arvostellaan sisäasiainminis-teriön pelastusosastoa siitä, että osasto oli laiminlyönyt kielilain 32 §:n 1 momentin mukaisen vastuunsa perusoikeuksia koskevasta tiedottamisesta huolehtimisesta. Kyseinen asia liittyi Abloy Oy:n Joensuun lukkotehtaan suurpalosta 30.1.2009 annettuun hätätiedotteeseen, jota ei ollut annettu ruot-siksi.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies toteaa ratkaisussaan (Dnro 361/2/09), et-tä kääntämisvastuuta koskevat kysymykset tulee selvittää ennakkoon. Sa-moin ministeriön tulee ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin, esimerkiksi yh-teydenpitoon liikenne- ja viestintäministeriön kanssa tai oman ohjeistuksen antamiseen taikka mahdollisesti jo olemassa olevan ohjeistuksensa täsmen-tämiseen, jos se pelastustoimesta vastuullisena ministeriönä katsoo, että lii-kenne- ja viestintäministeriön hätätiedotteiden välittämistä koskevissa oh-jeissa on sellaista tulkinnanvaraisuutta tai ristiriitaisuutta kielilakiin nähden, joka saattaa vaikeuttaa pelastustoimessa ohjeiden ymmärtämistä tai voi jopa johtaa virheellisiin tulkintoihin.

Viranomaistiedotteiden antamista selvittäneen työryhmän tehtävänä oli:

1) selvittää viranomaistiedotteiden antamiseen liittyvä lainsäädäntö ja ohjeet sekä niiden mahdolliset muutostarpeet;

- 2) arvioida viranomaistiedotteiden kääntämiseen liittyviä erilaisia toteuttamismalleja huomioon ottaen, millaiset tekniset ja muut mahdollisuudet ovat olemassa tai luotavissa tiedotteiden antamiseen maantieteellisesti rajatulle alueelle ja millaiset kieltä koskevat vaatimukset tulee tällöin täyttää; sekä
- 3) arvioida olisiko tarvetta laajempaan muitakin hallinnonaloja kuin sisäasiainhallintoa koskevaan yhteiseen valmisteluun.

Työryhmän puheenjohtajana on toiminut viestintäjohtaja Kaija Uusisilta sisäasiainministeriön viestintäyksiköstä. Jäseninä ovat toimineet turvallisuusjohtaja Rauli Parmes liikenne- ja viestintäministeriöstä, pelastusylitarkastaja Taito Vainio sisäasiainministeriön pelastusosastolta, poliisiylitarkastaja Stefan Gerkman poliisiosastolta, viestintäpäällikkö Päivi Kaasinen rajavartiolaitososastolta, neuvotteleva virkamies Kimmo Kiiski oikeusyksiköstä, viestintäpäällikkö Marjukka Koskela Häätäkeskuslaitoksesta ja pelastusjohtaja Olavi Liljemark Suomen pelastusjohtajista. Työryhmän sihteerinä on toiminut pelastusylitarkastaja Veli-Pekka Hautamäki sisäasiainministeriön pelastusosastolta. Työryhmä on kokoontunut 7 kertaa.

Työryhmä kuuli työnsä aikana seuraavia asiantuntijoita: lainsäädäntöjohtaja Kimmo Hakonen sisäasiainministeriöstä ja ylitarkastaja Maj Krogell-Haimi oikeusministeriöstä.

Työryhmä sai kirjalliset lausunnot seuraavilta tahoilta: Saamelaiskäräjät, Svenska Finlands folkting, valtiovarainministeriö, Ilmatieteen laitos, Lentopelastuskeskus, Säteilyturvakeskus ja Liikenneviraston tieliikennekeskus (Helsinki).

Työryhmä ehdottaa loppuraportissaan, että

- 1) Viranomaisten toimivallasta ja vastuusta antaa viranomaistiedotteita tulisi säätää lailla. Sääntelyn puuttuminen aiheuttaa kysymyksiä viranomaisten toimivallasta ja vastuusta erityisesti silloin, kun viranomainen tiedottamisellaan rajoittaa esimerkiksi yksilön tai yrityksen toimintaa ja rajoituksista aiheutuu taloudellisia menetyksiä;
- 2) Viranomaistiedotteiden antamisesta ja kääntämisestä tulisi antaa yleisohje sisäasiainhallinnon viranomaisille;
- 3) Viranomaistiedotteiden käännettämisestä huolehtiminen (ruotsiksi, suomeksi, saamelaisten kotiseutualueella saameksi ja tilanteen niin edellyttäessä myös muille vieraille kielille) tulisi olla Häätäkeskuslaitoksella;
- 4) Häätätiedotteet tulisi voida antaa myös alueellisesti;
- 5) Kohdennetun viranomaistiedotteen käyttöä nykyistä varoitusjärjestelmää täydentävänä järjestelmänä tulisi kehittää;
- 6) Uutta viestintäteknologiaa tulisi hyödyntää nykyistä suunnitelmallisemmin kansalaisten varoittamisessa. Viranomaisten yhteistyönä tulisi ottaa

käyttöön yksi yhteinen kriisi-/onnettomuusportaali, jossa olisivat luettavissa myös viranomaistiedotteet.

Työryhmän raporttiin sisältyy Häätakeskuslaitoksen eriävä mielipide, joka on raportin liitteenä.

Saatuun työnsä valmiiksi työryhmä jättää kunnioittavasti ehdotuksensa sisäasiainministeriölle.

Kaija Uusisilta

Stefan Gerkman

Päivi Kaasinen

Kimmo Kiiski

Marjukka Koskela

Olavi Liljemark

Rauli Parmes

Taito Vainio

Veli-Pekka Hautamäki

Sisällys

1 Johdanto.....	3
1.1 Väestön varoittaminen vaara- ja hätätilanteissa Suomessa	3
1.2 Viranomaistiedote	5
1.2.1 Viranomaistiedotteen määrittely ja antaminen	5
1.2.2 Viranomaistiedotteen välittämisvelvollisuus	9
1.2.3 Käytettävä tekniikka.....	11
1.2.4 Tiedotteen sisältö	13
1.3 Viranomaistiedotteiden antamiseen liittyvät nykyiset ongelmat	14
1.3.1 Pelastustoimen näkökulma	15
1.3.2 Poliisin näkökulma.....	19
1.3.3 Rajavartiolaitoksen näkökulma.....	20
1.3.4 Hätäkeskuslaitoksen näkökulma.....	22
1.3.5 Yhteenvetoa	23
2 Lainsäädäntö ja ohjeet	25
2.1 Perustuslaki	25
2.2 Kielilaki ja saamen kielilaki	25
2.3 Pelastustoimen lainsäädäntö ja ohjeet	26
2.4 Poliisin lainsäädäntö ja ohjeet	27
2.5 Rajavartiolaitoksen lainsäädäntö ja ohjeet	29
2.6 Hätäkeskuslaitoksen lainsäädäntö ja ohjeet.....	30
2.7 Liikenne- ja viestintäministeriön lainsäädäntö ja ohjeet	32
2.8 Lainsäädännön ja ohjeiden keskinäinen suhde	34
3 Viranomaistiedotteiden kääntämisvaihtoehdot.....	37
3.1 Jokainen viranomainen hoitaa kääntämisen itse	37
3.2 Uusi kielipalveluyksikkö hoitaa kääntämisen	38
3.3 Hätäkeskuslaitos hoitaa kääntämisen keskitetysti	39
4 Asiantuntijoiden kuuleminen.....	40
4.1 Oikeusministeriö	40
4.2 Svenska Finlands folkting	42
4.3 Saamelaiskäräjät	44
4.4 Valtiovarainministeriö.....	44
4.5 Säteilyturvakeskus, Ilmatieteen laitos, Liikenneviraston tieliikennekeskus ja Lentopelastuskeskus.....	45

4.6 Yhteenveto.....	48
5 Työryhmän ehdotukset.....	50
5 Arbetsgruppens förslag	53

Liitteet

Liite 1: Lukkotehtaan palo Joensuussa	56
Liite 2: Muu viranomaistiedote - käytännön esimerkkejä vuodelta 2009.....	58
Liite 3: Viranomaistiedotteiden antaminen eräissä maissa	61
Liite 4: Häätäkeskuslaitoksen eriävä mielipide.....	68

1 Johdanto

1.1 Väestön varoittaminen vaara- ja hätätilanteissa Suomessa

Suomessa väestöä varoitetaan vaara- ja hätätilanteissa ulkohälyttimillä, kaiutinautoilla, radion ja tv:n kautta välitettävillä viranomaistiedotteilla (hätä-tiedote tai muu viranomaistiedote), yleisillä mediatiedotteilla ja omatoimisen varautumisen organisaatioita ja henkilöstöä hyödyntäen.

Välittömästä vaarasta väestöä varoitetaan yleisellä vaaramerkillä. Yleinen vaaramerkki annetaan ulkohälyttimien välityksellä tai taajamien ulkopuolella kulkuneuvon asennetuilla liikkuvilla hälyttimillä. Yleisen vaaramerkin kuultuaan väestön tulee siirtyä sisälle, sulkea ovet, ikkunat, tuuletusaukot ja ilmastointilaitteet sekä avata radio ja odottaa ohjeita. Puhelimen käyttöä tulee välttää.

Yleiseen vaaramerkkiin liittyy aina hätätiedote. Se luetaan kaikilla radiokanavilla ja näytetään YLE:n, MTV3:n ja Nelosen teksti-tv:ssä sekä televisio-ohjelmissa ruudun yläreunassa juoksevana tekstinä. Hätätiedotteessa annetaan tietoja varoituksen syystä ja suojautumisohjeita. Hätätiedote annetaan nykyisin television ja radion välityksellä aina valtakunnallisena. Muu viranomaistiedote luetaan pääsääntöisesti radiossa.

Lainsäädäntö mahdollistaa jo nyt nk. kohdennetun viranomaistiedotteen/tekstiviestin lähettämisen matkapuhelimeen. Sitä ei vielä ole otettu laajamittaisesti käyttöön. Liikenne- ja viestintäministeriö on käynnistänyt hankkeen, jonka tavoitteena on saada hätätekstiviestit käyttöön vuoden 2011 aikana.

Nykyisin väestöä varoitetaan hätätiedotteella tai muulla viranomaistiedotteella esimerkiksi tulipaloista, liikenneonnettomuuksista, vaarallisista henkilöistä tai eläimistä tai kemikaalivuodoista. Varoittaminen edellyttää paitsi viranomaisten valmiutta tehtävän hoitamiseen, myös tiettyjä teknisiä järjestelmiä varoittamisen suorittamiseksi.

Nykyiseen varoittamisjärjestelmään liittyy joitain haasteita. Ulkohälyttimien kuuluvuusalue on rajoitettu ja niiden kuuluvuus sisätiloihin yleensä melko huono. Kaiutinautoillakaan ei kyetä nopeasti varoittamaan suuria ihmismääriä laajalla alueella.

Raja hätätiedotteen ja muun viranomaistiedotteen välillä on liukuva ja tulkinvarainen. Hätätiedotteita annetaan vuosittain erittäin vähän. Viranomaistiedotteiden antamiseen liittyy myös monia teknisiä ja sisällöllisiä ongelmia, joita on selvitetty tässä raportissa. Seuraavaksi kerrotaan tarkemmin, mitä viranomaistiedotteella tarkoitetaan, miten viranomaistiedote annetaan ja kuka on velvollinen välittämään tiedotteita, sekä millaista tekniikkaa on käytettävissä.

Tämän jälkeen selvitetään sisäasiainhallinnon eri toimialojen viranomaistiedotteiden antamiseen liittyviä nykyisiä ongelmia. Voimassa oleva lainsäädäntö ja ohjeet sekä niiden keskinäinen suhde selvitetään 2 luvussa. Raportin 3 luvussa selvitetään viranomaistiedotteiden kääntämismahdollisuuksia käytännön toiminnan kannalta.

Työryhmä on kuullut useita tahoja ja kuulemisista saatu aineisto on analysoitu omassa luvussaan. Työryhmä on lisäksi hankkinut tietoa, miten kansallaisia varoitetaan hätätilanteissa Ruotsissa, Belgiassa, Irlannissa, Sveitsissä ja Kanadassa.

Työryhmän työn ja sen toimeksiannon rajausten suhteen on syytä erikseen mainita liikenne- ja viestintäministeriön 3.1.1995 asettama nk. VIRVA -ryhmä (viranomaistiedotuksen varmistusryhmä), jonka tehtävänä on joukkoviestintävälineiden kautta tapahtuvan viranomaisten hälytys- ja varoitustiedotuksen tekninen kehittäminen sekä sen toiminnan valvonta ja käyttökannan varmistaminen. Lisäksi ryhmän tehtävänä on viranomaisten ja televisio- ja radiotoimintaa harjoittavien yritysten välisen yhteistoiminnan ylläpitäminen ja kehittäminen viranomaistiedotusasioissa. Ryhmän nykyinen toimeksianto päättyi 31.12.2010.¹

Työryhmän työn kannalta merkityksellisenä aiempaan selvityksenä voidaan pitää sisäasiainministeriön asettaman valmiusviestintätyöryhmän 31.3.2006 julkaistua raporttia (Tehostettu viestintä sisäasiainhallinnossa, sisäasiainministeriön julkaisu 21/2006), jossa käsitellään muun ohella viranomaistiedotteiden antamista.

Valmiusviestintätyöryhmä toteaa kehittämis ehdotuksenaan (s. 62) mm., että sisäasiainhallinnon varautuminen normaaliolojen häiriötilanteisiin tulisi yleisellä tasolla ohjeistaa. Ohjeistuksen pohjalta tehtäviin varautumissuunnitelmiin.

¹ Lisäksi voidaan mainita, että liikenneministeriö perusti vuonna 1993 nk. RDS -johtoryhmän koordinoimaan Yleisradio Oy:n ja paikallisradioiden varaan rakennetun RDS -hälytysjärjestelmän teknisiä toimenpiteitä sekä avustamaan viranomaisia säännösten, määräysten ja ohjeiden valmistelussa. RDS -järjestelmän avulla on mahdollista välittää viranomaisen hätätiedote kaikkien radiokanavien kautta radiota kuuntelevalle väestölle.

telmiin tulisi sisällyttää varautuminen tehostetun viestinnän hoitamiseen mukaan lukien viestinnän yhteistoimintamalli eri toimijoiden viestinnän koordinoimiseksi ja käännösresurssit.

Työryhmä toteaa (s. 62), että ”Silloin kun ihmisiä pitää nopeasti ja tehokkaasti varoittaa, neuvoa ja ohjeistaa, olisi luontevaa, että sisäasiainhallinnon johtovastuulla olevissa tilanteissa tiedotteiden jakelu hoidettaisiin yhdestä, 24 tuntia vuorokaudessa toiminnassa olevasta paikasta eli käytännössä alueen hätäkeskuksesta.” Työryhmän raportissa (s. 64) kiinnitetään huomiota myös siihen, että poliisi- ja pelastustoimen sekä rajavartiolaitoksen mahdollisuudet hoitaa tiedottaminen suomeksi ja ruotsiksi sekä virka-aikana että virka-ajan ulkopuolella tulisi selvittää.²

1.2 Viranomaistiedote

1.2.1 Viranomaistiedotteen määrittely ja antaminen

Viestintämarkkinoihin liittyvästä varautumisvelvollisuudesta ja viranomais-tiedotteiden välittämisvelvollisuudesta annetun valtioneuvoston asetuksen (838/2003) 1 §:n mukaan viranomaistiedote on joko *hätätiedote* tilanteessa, jossa tiedote on tarpeen ihmishenkeen tai omaisuuteen tai

² Valmiusviestintätyöryhmän ohella voidaan mainita hätäkeskusten välittämiä hälytystehtäviä koskevaa tiedottamista selvittäneen työryhmän raportti (Hätäkeskusten ja viranomaisten tiedotustoiminnan toimintaperiaatteet, sisäasiainministeriön julkaisu 28/2003), jossa todetaan, että on perusteltua käyttää viranomaistiedotteiden lähettämiseen samaa tietokantaso-vellusta, kuin mitä tiedottamisen järjestelyissä muutenkin käytetään. Viranomais- ja hätä-tiedotteiden osalta varmistuskäytäntöjen tulee olla normaalia tiedotustoimintaa tarkempia. Työryhmä korostaa virheellisten lähetysten välittämisen riskin minimoimiseksi viranomais- ja hätätiedotteiden ulkoisen tunnistettavuuden tärkeyttä.

ympäristöön kohdistuvasta *välittömästä vaarasta*³ varoittamiseksi, tai *muu viranomaistiedote*, jolloin kyseinen uhka tai vaara ei ole välitön. Asetuksen 2 §:n mukaan viranomaistiedotteen sisällöstä päättää aina tiedotteen antava viranomainen. Tiedotteen välittävä teleyritys ei saa muuttaa tiedotteen sisältöä. Hätätiedote on välitettävä väestölle viivytyksettä. Muu viranomaistiedote on välitettävä väestölle heti, kun se on mahdollista ohjelmatoimintaa kohtuuttomasti häiritsemättä.

Viranomaistiedotteiden antamisesta päättävistä viranomaisista on säädetty edellä mainitun valtioneuvoston asetuksen (838/2003) 3 §:ssä. Viranomais-tiedotteita voivat antaa pelastusviranomaiset, poliisi, rajavartiolaitos, lentopelastuskeskus, hätäkeskukset, Säteilyturvakeskus, Ilmatieteen laitos, Liikenneviraston tieliikennekeskus sekä asianomaiset ministeriöt. Ministeriöt eivät kuitenkaan voi antaa hätätiedotetta.

Viranomaistiedotteiden määrä saattaa vaihdella vuosittain huomattavasti. Hätätiedotteiden määrä viranomaistiedotteiden kokonaismäärästä on pieni. Muut viranomaistiedotteet kertovat usein teleliikenteen häiriöistä. Vuonna 2009 annettiin 127 viranomaistiedotetta, joista viisi oli hätätiedotteita. Kaikki hätätiedotteet annettiin pelkästään suomeksi. Kaksikielisiä muita viranomaistiedotteita annettiin 12.

³ Ajan mittaan on muotoutunut käsitys siitä, että *välittömällä vaaralla* voidaan tarkoittaa esimerkiksi ihmisille vaarallisen henkilön tai eläimen liikkeelläoloa, välitöntä terveysvaaraa, sekä lähestyvää poikkeuksellisen voimakasta myrskyä tai muuta nopeasti kehittyvää vaarallista sääilmiötä. Muille ihmisille vaarallinen henkilö on tyypillisesti aseistautunut ja rikostaustainen henkilö. Vaarallinen eläin on hätätiedotteiden antamisen kannalta ollut tähän saakka karhu, joka on hyökännyt ihmisen kimppuun ja/tai eksynyt keskelle asutusaluetta. Välitöntä terveysvaaraa aiheuttavat esimerkiksi teollisuuskemikaalien — kuten typpioksidin tai ammoniakkin — vuodot. Tulipaloissa saattaa muodostua vaarallisia kaasuja, jotka kulkeutuessaan aiheuttavat välittömän terveysvaaran. *Yksilön hengen, terveyden ja turvallisuuden kannalta olennainen tieto* liittyy viranomaisen kokonaisharkinnan nojalla antamiin tietoihin, jonka avulla henkilö voi suojautua onnettomuudelta tai välttää sen aiheuttamia vaikutuksia. Tällaista olennaista tietoa ovat suojautumistarve sisätiloihin, evakuoinnin tarve, sekä kielto mennä tietyille onnettomuuden johdosta rajatulle alueelle. Hätätiedote annetaan tavallisesti hyvin äkillisessä tilanteessa. Tämän vuoksi *olennainen tieto omaisuuden kannalta* voi tarkoittaa lähinnä kykyä pelastaa tai evakuoida sellaista omaisuutta, jonka saa siirrettyä mahdollisimman nopeasti pois vaara- tai onnettomuusalueelta tai jota voi pyrkiä muutoin suojaamaan onnettomuudelta. *Ympäristön kannalta olennaisena tietona* voi pitää esimerkiksi sitä, onko luontoon pääsemässä ympäristölle haitallisia aineita. Tyypillisesti siis kemikaalionnettomuudessa tapahtuva ympäristölle haitallisten aineiden leviäminen voidaan lukea nimenomaisesti ympäristöä ajatellen olennaiseksi tiedoksi.

Taulukko 1: Viranomaistiedotteet vuosina 2000-2009

<u>Vuosi</u>	<u>Hätätiedote</u>	<u>Muu viranomais- tiedote</u>
2000	-	63
2001	1	110
2002	1	76
2003	-	113
2004	-	85
2005	7	123
2006	6	176
2007	-	155
2008	1	141
2009	5	122

Lähde: Yleisradio

Taulukko 2: Muiden viranomaistiedotteiden jakautuminen vuosina 2000-2009

<u>Vuosi</u>	<u>Teleliikenteen häiriöt</u>	<u>Muut</u>
2000	49	14
2001	88	22
2002	53	23
2003	81	32
2004	43	42
2005	69	54
2006	102	74
2007	65	90
2008	54	87
2009	51	66

Lähde: Yleisradio

Taulukko 3: Vuosina 2001-2009 hätätiedotteet annettiin seuraavien vaara- tai onnettomuustilanteiden perusteella

2001 Kannus	tulipalo
2002 Jyväskylä	ammoniakkivuoto
2005 Iisalmi	vaarallinen henkilö
2005 Siilinjärvi	typpioksidivuoto
2005 Kestilä	rengashallipalo
2005 Eno	lukion tulipalo
2005 Savitaipale	vaarallinen henkilö
2005 Elimäki	vaarallinen henkilö
2005 Juankoski	nestekaasuvuoto
2006 Seinäjoki	teollisuushallin palo
2006 Kouvola	vaarallinen henkilö
2006 Kangasniemi	vaarallinen karhu
2006 Etelä-Suomen lääni	vaarallinen karhu
2006 Liperi	lihajalostetehtaan palo
2006 Janakkala	ammoniakkivuoto
2008 Pietarsaari	räjähdys savupiipussa
2009 Joensuu	myrkylliset savukaasut
2009 Porvoo	rikkidioksidivuoto
2009 Lappeenranta	karhuvaara
2009 Lappeenranta	karhuvaara
2009 Joroinen	räjähdysvaara palokohteessa

Taulukko 4: Vuosina 2008 ja 2009 viranomaistiedotteet jakautuivat tiedotteen aiheen mukaan seuraavasti

TIEDOTTEEN AIHE	2008	2009
Häiriö puhelin- tai teleliikenteessä	54	51
Kadonnut henkilö	26	24
Tulipalosta aiheutuva myrkyllinen tai haitallinen savu	24	18
Virheellinen vaara- tai kokeilu / harjoitushälytysmerkki	6	5
Sähkökatko- tai vedenjakeluhäiriö	4	3
Vaarallinen henkilö	4	1
Kemikaalionnettomuus (teollisuudessa, maanteillä)	3	4
Liikenneonnettomuus (maanteillä, vesillä, rautateillä)	2	-

Lähde: Liikenne- ja viestintäministeriö

Muita syitä viranomaistiedotteen antamiseen vuosina 2008 ja 2009 olivat: railo jäällä, tukkeja vesiväylällä, öljyä tiellä, liukas keli, susivaara, karhuvaara, vedenkeittokehotus, kulotus, varastettu vene, räjähteiden raivaus, ammustenraivaus, myrskytuuli, turpeennostokielto ja metsäpalovaara. Tilastollisesti on huomioitava, että jokaisesta tiedotteen yksittäisestä aiheesta on voitu antaa yksi tai useampi viranomaistiedote ja se on saatettu lukea Yleisradion kanavilla yhteen tai useampaan kertaan. Valtaosin tiedotteet välitettiin hätäkeskusten kautta.

Viime vuosina annetut hätätiedotteet ovat liittyneet vaara- tai onnettomuus-tilanteisiin, joissa vastuullinen viranomainen on ollut sisäasiainhallinnosta. Suuren osan viranomaistiedotteista muodostavat tiedotteet teleliikenteen häiriöistä, jotka kuitenkin on annettu muuna viranomaistiedotteena, ei hätätiedotteena. Viime vuosina annetut viranomaistiedotteet ja niiden sisältö huomioden on perusteltua pitää hätätiedotteiden antamista pääsääntöisesti sisäasiainhallinnon alaan kuuluvana ilmiönä. Silti ei voida sulkea pois hätätiedotteiden antamista myös muiden hallinnonalojen viranomaisten toimesta. Tällaisiin luetaan sosiaali- ja terveysministeriön alainen Säteilyturvakeskus sekä liikenne- ja viestintäministeriön alaiset Liikenneviraston tieliikennekeskus, Ilmatieteen laitos ja Lentopelastuskeskus.

1.2.2 Viranomaistiedotteen välittämisvelvollisuus

Televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain (744/1998) 15 a §:n mukaan televisio- tai radiotoiminnan harjoittajan, jolla on saman lain 7 §:n 1 momentissa tarkoitettu toimilupa, on valmiussuunnittelulla ja poikkeusoloihin varautumisella huolehdittava siitä, että sen toiminta jatkuu mahdollisimman häiriöttömästi myös valmiuslaissa (1080/1991) tarkoitetuissa poikkeusoloissa sekä normaaliolojen häiriötilanteissa. Televisio- tai radiotoiminnan harjoittaja on velvollinen välittämään viranomaisten yleisölle esittämiä tietoja korvauksetta, jos se on tarpeen ihmishengen tai omaisuuden pelastamiseksi taikka yhteiskunnan toiminnan turvaamiseksi.

Tarkempia säännöksiä televisio- tai radiotoiminnan harjoittajan velvollisuudesta voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella. Säännökset voivat koskea ihmishengen pelastamiseksi tai yhteiskunnan johtamisen tai turvallisuuden taikka elinkeinoelämän toimintakyvyn varmistamiseksi tarpeellista televisio- tai radiotoiminnan harjoittamista. Liikenne- ja viestintäministeriö voi antaa televisio- tai radiotoiminnan harjoittajan velvollisuutta koskevia ohjeita.

Lakia televisio- ja radiotoiminnasta on tarkennettu valtioneuvoston asetuksessa viestintämarkkinoihin liittyvästä varautumisvelvollisuudesta ja viran-

omaistiedotteiden välittämisvelvollisuudesta (838/2003). Valtioneuvoston asetuksen 3 §:n mukaan teleyritys on velvollinen välittämään hätätiedotteen, jos se tulee välitettäväksi pelastus-, poliisi- tai rajavartiolaitosviranomaiselta, lentopelastuskeskuksesta taikka hätäkeskuksesta.

Säteilyturvakeskuksen, Ilmatieteen laitoksen tai Tiehallinnon toimialalla ilmenneessä vaara- tai uhkatilanteessa teleyritys on velvollinen välittämään myös Säteilyturvakeskuksen, Ilmatieteen laitoksen tai Tiehallinnon liikennekeskuksen (nykyään Liikenneviraston tieliikennekeskus) antaman ensimmäisen hätätiedotteen. Teleyritys on velvollinen välittämään muun viranomaistiedotteen, jos se tulee välitettäväksi edellä mainitulta viranomaiselta tai laitokselta taikka asianomaiselta ministeriöltä. Viranomaiset päättävät siitä, välitetäänkö viranomaistiedote valtakunnallisesti vai alueellisesti.

Sähköisen viestinnän tietosuojalaissa (516/2004) on säädetty teleyrityksen velvollisuudesta välittää *kohdennettu viranomaistiedote*. Lakia sovelletaan yleisissä viestintäverkoissa tarjottaviin verkkopalveluihin, viestintäpalveluihin, lisäarvopalveluihin ja palveluihin, joissa käsitellään palvelun käyttöä kuvaavia tietoja. Lain 35 a §:n mukaan teleyritys on velvollinen välittämään kohdennetun viranomaistiedotteen, jos tiedote tulee välitettäväksi hätäkeskuksesta, meripelastuskeskuksesta tai meripelastuslohkokeskuksesta. Kohdennetun hätätiedotteen välittämisestä päättää pelastus-, poliisi- tai rajavartiolaitosviranomainen taikka Säteilyturvakeskus tai Ilmatieteen laitos toimialallaan. Muun kohdennetun viranomaistiedotteen välittämisestä päättää toimivaltainen ministeriö.

Kohdennettu viranomaistiedote tulee välittää viranomaisen päättämällä kielellä ja määräämillä alueilla tiedotteen välittämishetkellä sijaitseviin päätelaitteisiin tai liittymiin. Teleyritys ei saa muuttaa kohdennetun viranomaistiedotteen sisältöä. Kohdennettu hätätiedote on välitettävä viivytyksettä. Muu kohdennettu viranomaistiedote on välitettävä heti, kun se on mahdollista tavanomaista verkko- ja viestintäpalvelua kohtuuttomasti haittaamatta. Viestintävirasto voi sähköisen viestinnän tietosuojalain nojalla antaa tarkempia määräyksiä lain 35 a §:n 1–3 momentissa tarkoitettujen kohdennettujen viranomaistiedotteiden välittämisestä, vasteajoista ja välittämiseen varautumisesta.

Kohdennettujen viranomaistiedotteiden lähettämistä selvittäneen työryhmän raportissa (LVM 997/06/2009; päivätty 17.6.2009) todetaan johtopäätöksensä, että kohdennettu viranomaistiedote eli *tekstiviesti* ei voi olla hätätiedote. Sen sijaan sitä voidaan hyvin käyttää muuna viranomaistiedotteena antamaan lisätietoja hätätilanteesta tai varoituksena tilanteissa, joissa uhka ei ole välitön. Uudet tekniset ratkaisut saattavat mahdollistaa sen, että tulevaisuudessa voidaan lähettää myös hätätekstiviestejä.

1.2.3 Käytettävä tekniikka

Väestön varoittaminen

Yleinen vaaramerkki. Vaara- ja hätätilanteissa viranomaiset varoittavat väestöä uhkaavasta, välittömästä vaarasta yleisellä vaaramerkillä. Yleinen vaaramerkki annetaan ulkohälyttimien välityksellä tai taajamien ulkopuolella kulkuneuvon asennetuilla liikkuvilla hälyttimillä. Yleinen vaaramerkki on yhden minuutin pituinen nouseva äänimerkki (pituus 7 sekuntia) ja laskeva äänimerkki (pituus 7 sekuntia) tai viranomaisen kuuluttama varoitus. Vaara ohi -merkki on yhden minuutin mittainen tasainen äänimerkki ja sen tarkoitus on ilmoittaa, että uhka tai vaara on ohi. Kokeilumerkki on 7 sekunnin pituinen tasainen ääni. Yleiseen vaaramerkkiin liittyy aina hätätiedote.

Hätätiedotteen lähetystekniikka. Vuoteen 2007 saakka hätätiedotejärjestelmä oli käytössä radiossa ja teksti-tv:ssä. Asetusmuutoksen (644/2007; muutettu valtioneuvoston asetusta 838/2003) myötä hätätiedotteita on voitu 1.9.2007 lähtien välittää myös televisiolähetyksessä. Hätätiedote näkyy televisiossa ns. ruutukehänä. Televisiokuvassa hälytysteksti kulkee kuvaruudun yläosassa punaisella pohjalla. Tekstimäärä on rajattu erittäin lyhyeksi. Ruutukehää pyöritetään useita kertoja ja se toistetaan 2-3 kertaa noin viiden minuutin välein. Hätätiedotteessa kerrotaan kuka tiedottaa, mitä on tapahtunut, miten väestön tulee toimia ja tilanteen arvioitu kesto. Tekstin pyöriessä kuuluu piipittävä varoitusääni. Ääni on sähkötys- ja puheradioliikenteessä käytetty merkkilyhenne CQ, joka tarkoittaa ”yleiskutsua”.

Hätätiedote näkyy kaikilla Yleisradion kanavilla sekä kanavanippu B:ssä olevilla kaupallisilla kanavilla. Kanavanippu B sisältää seuraavat kanavat: MTV3, MTV3 MAX, Sub, Sub Juniori, Sub Leffa, Nelonen ja Jim. Hätätiedote voidaan näiden ohella näyttää kanavalla TV Viisi.

Ensimmäinen televisiossa esitetty hätätiedote lähetettiin 30.1.2009 Abloy Oy:n Joensuun tehtaan palon takia. Toinen televisiossa esitetty hätätiedote lähetettiin 3.7.2009, kun karhu puri lenkkeilijää Lappeenrannassa.

Ahvenanmaalla toimii sekä valtakunnallinen että alueellinen hätätiedotteiden välitysjärjestelmä. Ahvenanmaan alueellisella tiedotteella on etusija tilanteissa, jossa olisi tarve lähettää sekä valtakunnallinen että alueellinen tiedote samaan aikaan. Alueellinen hätätiedote katkaisee valtakunnallisen tiedotteen lähetysten. Valtakunnallisen hätätiedotteen kytkentä Ahvenanmaalla tapahtuu normaalisti Yleisradion Pasilan toimipisteestä lähetettynä. Alueellinen hätätiedote kytketään Ålands Radio och TV:n studiolta käsin.

Teksti-tv. Hätätiedote näytetään Yleisradion, MTV3:n ja Nelosen teksti-tv:ssä sivulla 112. Viranomaistiedotteita julkaistaan Yleisradion teksti-tv:n sivulla 866. Sivulla on myös yleisiä ohjeita hätänumeroon tai muihin viranomaisnumeroihin soittamisesta. Teksti-tv:n sivulla 867 on säteilyturvasivut. Pelastustoimen antamia ohjeita löytyy lisäksi sivulta 868 (hätäpuhelun soittaminen, yleinen vaaramerkki, kaasuvaara ja säteilyvaara).

Kohdennettu viranomaistiedote. Kohdennetun viranomaistiedotteen (tekstiviesti) käyttöön on olemassa valmiudet, mutta tiedotteita ei ole juuri käytetty. Kohdennettujen viranomaistiedotteiden käyttöönottoa selvittäneen työryhmän raportissa (LVM/997/06/2009) on tuotu esiin järjestelmän käyttöä koskevia kysymyksiä. Teknisiä kysymyksiä ovat esimerkiksi (tiedotteen) kohdealueen syöttäminen teleyritysten järjestelmiin, kohdealueella olevien matkaviestinliittymien selvittäminen ja vasteajat. Lisäksi on arvioitu kustannustekijöitä. Tekstiviestin käytössä tulee ottaa huomioon viestin pituus (yhden viestin maksimipituus 160 merkkiä), jolloin esimerkiksi tiedotteen lähettäminen sekä suomeksi että ruotsiksi merkitsee vaatimusta viestin tyypistämiseen n. 80 merkkiin/kieli välimerkkeineen. Liikenne- ja viestintäministeriö on käynnistänyt hankkeen, jonka tavoitteena on ottaa hätätekstiviestit käyttöön vuoden 2011 aikana.

Myös nk. *sosiaalinen media* voidaan lukea tietynlaiseksi viestikanavaksi. Sosiaalinen media tarkoittaa verkkoviestintäympäristöjä, joissa jokaisella käyttäjällä tai käyttäjäryhmällä on mahdollisuus olla aktiivinen viestijä ja sisällön tuottaja. Sosiaalisessa mediassa viestintä tapahtuu siis monelta monelle, eli perinteisille joukkotiedotusvälineille ominainen viestijän ja vastaanottajan välinen ero puuttuu.

Tällä hetkellä internetistä ei löydy verkkosivustoa, johon olisi koottu kaikki viranomaistiedotteet.

Viranomaisten viestintävälineet

Telefax. Viranomaistiedote välitetään hätäkeskukseen viranomaisen sanelluna, telefaxilla tai sähköpostisanomana. Telefax on ensisijainen keino välittää tiedote hätäkeskuksesta Yleisradioon.

VIRVE. VIRVE -verkko luotiin tuottamaan viranomaisille oma valtakunnallinen, luotettava ja suojattu radioverkko. Verkon suunnittelu aloitettiin jo 1990-luvun alussa, kun analogiset viranomaisverkot todettiin kalliiksi ylläpitää ja vaatimukset viranomaisten viestiliikenteelle olivat kasvaneet. Koko maan kattavaksi (joitain katvealueita lukuun ottamatta) verkko valmistui vuonna 2002. Tukiasemia maassa on noin 1300 kappaletta. Järjestelmä käyt-

tää taajuusaluetta 380–400 megahertsiä, joka on GSM:ää alempi taajuus ja tukiasemia tarvitaan täten vähemmän. Digitaalinen VIRVE on salattu toisin kuin analogiset vastineensa, ja se on yhdistänyt saman radioverkon käyttäjiksi kaikki aiemmin erillisiä radioverkkoja käyttäneet viranomaiset. Verkko mahdollistaa kuvansiirron ja samat digitaaliset lisäpalvelut kuin GSM. Lisäksi verkossa on käytössä ryhmäpuheluominaisuus, joka mahdollistaa nopean ja tehokkaan viestinnän puheryhmän sisällä. Verkkoa käyttävät enimmäkseen ns. turvallisuusviranomaiset eli pelastustoimi, poliisi, puolustusvoimat, sosiaali- ja terveystoimi, Hätäkeskuslaitos, Rajavartiolaitos ja tulli. VIRVE:ä hallinnoi ja verkon ylläpidosta ja kehityksestä vastaa Suomen Erillisverkot Oy, jonka omistaa kokonaisuudessaan Suomen valtio. Yhtiön omistajaohjauksesta vastaa sisäasiainministeriö.

Puhelin / tekstiviesti. Matkapuhelinverkko on Suomessa varsin kattava, joskin tiettyjä katvealueita saattaa esiintyä. Viranomaiset käyttävät matkapuhelinta yleisesti viranomaisten välisessä viestinnässä VIRVE -järjestelmän ohella. Puhelinverkon käyttöön liittyy riski verkon tukkeutumisesta hätätilanteessa. Tekstiviestijärjestelmä ei ole yhtä altis tukkeutumiselle. Tekstiviesti ei hitaudestaan johtuen voi olla reaaliaikainen väline eikä primääri viestikanava.

Sähköposti / internet. Tietokoneiden langattomat etäyhteydet toimivat pääsääntöisesti matkapuhelinverkon varassa. Paikallisesti saattaa olla erillisiä langattomia WLAN -lähiverkkoja. Mainitut etäyhteydet ovat suhteellisen herkkiä häiriöille ja ne saattavat toimia hitaasti. Lisäksi ongelmana voidaan pitää sitä, miten voidaan varmistaa viestin perillemeno.

1.2.4 Tiedotteen sisältö

Tiedottamisen kannalta olennainen informaatio

Viranomaistiedotteet ovat yleensä lyhyitä, varoittamisen kannalta vain kaikkein olennaisimpaan tietoon keskittyviä viestejä. Niissä todetaan vaara- tai onnettomuuspaikan sijainti, esimerkiksi kunta sekä vaaran tai onnettomuuden laatu, kuten tulipalo tai kadonnut henkilö.

Viranomaistiedotteessa kerrotaan myös yksityiskohtaisesti suojautumisohjeet, jotta ihmiset osaavat niiden perusteella toimia. Mikäli mahdollista, viranomaistiedotteessa myös kerrotaan tilanteen arvioitu kesto aika.

Asianmukaiseen viranomaistiedottamiseen kuuluu, että ihmisille ilmoitetaan, kun vaara on ohi.

Vakioitujen tiedotemallien käyttömahdollisuus

Suurimmassa osassa nykyisistä hätätapauksista tiedottamisessa olisi voitu käyttää ennalta valmisteltua tiedotemallia. Viranomaistiedotteen sisällöksi olisi riittänyt tieto siitä mitä on tapahtunut, missä on tapahtunut ja miten ihmisten tulee toimia. Mallipohjia voitaisiin myös ennakolta kääntää.

Viranomaistiedotteita voidaan kuitenkin joutua antamaan hyvin monenlaisissa hätätilanteissa. Tämä merkitsee sitä, että aivan kaikkia tiedottamistarpeita ei pystytä tyhjentävästi ennakoimaan ja valmistelemaan tiedotemalleja. Todella suurissa häiriötilanteissa, kuten esimerkiksi mahdollisissa ydinvoimalaonnettomuuksissa, viranomaisten pitää osata käyttää kaikkia mahdollisia tiedotuskanavia nopeasti ja ammattitaitoisesti.

Vakioidussa tiedotteessa myös eri kieliversiot olisi mietitty huolella etukäteen. Käytännön vaikeutena saattaisi olla oikean tiedotemallin valinta, tai tilanteen yhdistäminen tiettyyn vakioituun malliin. Vakioitujen tiedotemallien käyttäjän tulisi siis niiden käytön onnistumisen ja tiedottamisen nopeuden kannalta olla hyvin perehtynyt niihin etukäteen ja osata myös tehdä erotteluja niiden välillä. Mikäli valmiita tiedotemalleja osattaisiin käyttää rutiinomaisesti, mahdollisuus nopeuttaa tiedottamista kasvaisi. Käytännössä valmiiden mallien lukumäärän tulisi olla suhteellisen rajattu, jotta ne kyettäisiin omaksumaan kunnolla etukäteen, eikä toisaalta jouduttaisi käyttämään aikaa useiden samantyyppisten mallien välisten erojen pohtimiseen.

Vakioitujen tiedotemallien käyttöön liittyy lisäksi se käytännön kysymys, millä tavoin mallit teknisesti olisivat viranomaisten käytössä. Aiheellista lienee pohtia ainakin sitä, voitaisiinko tiettyjen tavallisimpien vaara- ja onnettomuustilanteiden tunnusmerkkien osalta käyttää mukana kuljetettavaa luetteloa, vai olisiko käytännöllisempää, että tiedotemallien hakemisessa käytettäisiin pääsääntöisesti tietokonepohjaista ratkaisua.

1.3 Viranomaistiedotteiden antamiseen liittyvät nykyiset ongelmat

Pelastusviranomaisia, poliisia, Rajavartiolaitosta ja Hätäkeskuslaitosta pyydettiin vastaamaan seuraaviin kysymyksiin, joilla selvitetään viranomaistiedotteiden antamiseen liittyviä nykyisiä ongelmia:

1. Ovatko viranomaistiedotteiden lähettämiseen liittyvät käytännöt ja prosessit (esim. eri vaiheiden määrä) toimivia ja selkeitä?

2. Käytetäänkö viranomaistiedotteiden lähettämistä järjestelmää riittävästi, onko käyttökynnys oikea?
3. Onko viranomaistiedotteiden lähettämistä koskeva säädösperusta ja ohjeistus riittävä ja selkeä? Jos ei, miten säädösperustaa tai ohjeistusta tulisi muuttaa tai uudistaa?
4. Miten viranomaistiedotteiden kääntäminen toimialalla hoidetaan? Onko varauduttu hoitamaan tiedottaminen suomen ja ruotsin kielten lisäksi tarvittaessa myös muilla kielillä (esimerkiksi venäjä, pohjoissaame)?
5. Onko olemassa jotain sellaisia viranomaistiedotteiden antamiseen ja kääntämiseen liittyviä ongelmia, joita viranomaisten tulisi yhdessä selvittää ja ratkaista?

Edellä mainittuja kysymyksiä voidaan pitää merkitykseltään keskeisinä, mutta ei kuitenkaan tyhjentävänä luettelona. Esimerkiksi kielikysymykseen liittyen voidaan todeta, että Suomessa asuu ja oleskelee paljon ihmisiä, jotka eivät äidinkielenään puhu suomea tai ruotsia. Paikallisesti — lähinnä suurimmissa kaupungeissa — voi olla isojakin kielivähemmistöjä, mutta usein on kyse vain muutamista henkilöistä, jotka asuvat tai oleskelevat vaara- tai onnettomuusalueella. Tarvetta olisi todennäköisesti eniten englannin kielellä tapahtuvalle hätätiedottamiselle, koska englanti on kansainvälisenä kielenä laajalti osattu ja omaksuttu. Paikallisesti tarpeita voisi olla esimerkiksi venäjänkieliseen tiedottamiseen.

1.3.1 Pelastustoimen näkökulma

Hätätiedottamisen nykytila pelastustoimessa

Pelastustoimen viranomaistiedottaminen on perustunut valtioneuvoston asetukseen viestintämarkkinoihin liittyvästä varautumisvelvollisuudesta ja viranomaistiedotteiden välittämisvelvollisuudesta sekä liikenne- ja viestintäministeriön ohjeeseen viranomaistiedotteiden lähettämisestä ja hätätiedotteiden välitysjärjestelmän toiminnasta (valmiusohje 1/2008). Pelastustoimi ei ole katsonut tarpeelliseksi antaa omaa hallinnonalaansa koskevaa erillistä ohjeistusta vaan on katsottu, että edellä mainitut asiakirjat ovat riittävän selkeitä.

Edellä mainitussa valtioneuvoston asetuksessa on mainittu, mitä ovat hätätiedotteet ja muut viranomaistiedotteet, mikä viranomainen päättää viranomaistiedotteiden välittämisestä, sekä mikä on hätätiedotteen välityspiste. Edellä mainittuja asioita on tarkennettu liikenne- ja viestintäministeriön

valmiusohjeessa, jossa on myös tarkennettu niitä tilanteita, joissa viranomaistiedotteita saattaa olla tarpeen antaa.

Pelastustoimen näkökulmasta kyseiset ohjeet antavat hyvän perustan sille, milloin viranomaistiedotteita annetaan. Viranomaistiedotteen antaminen perustuu aina tilannetta johtavan viranomaisen harkintaan, joka on käytännön toiminnan kannalta myös tarpeellista.

Valtakunnalliselta tasolta tarkasteltuna viranomaistiedotteiden antaminen toimii kohtuullisen hyvin. Hätätiedotteita annetaan suhteellisen harvoin, mutta se on perusteltua juuri sen takia, että hätätiedotteita tulisikin antaa vain silloin, kun ihmisten henkeen, terveyteen tai omaisuuteen kohdistuu välitön vaara. Sen sijaan muita viranomaistiedotteita voisi antaa ehkä nykyistä herkemmin.

Viranomaistiedottamista koskee kolme merkittävää kehittämiskohdetta. Ensiksi viranomaistiedotteita annetaan sen verran harvoin, että toiminta ei ole rutiininomaista. Toiseksi hätätiedotteita ei voida antaa alueellisesti, vaan ne tulevat aina koko valtakunnan alueella. Kolmanneksi viranomaistiedotteiden kääntämiseen eri kielille ei ole vakiintunutta käytäntöä.

Ensimmäinen kehittämiskohde on lähinnä koulutuskysymys ja sen parantaminen edellyttää paneutumista asiaan ja koulutuksen parantamista. Toinen kehittämiskohde on taloudellinen ja poliittinen. Alueellisesti annettava hätätiedote olisi teknisesti mahdollista toteuttaa, mutta sen toteuttaminen on kallista. On päätettävä siitä, tarvitaanko Suomessa mahdollisuutta antaa hätätiedotteita alueellisesti. Kolmas kehittämiskohde on kriittinen, koska järjestyä ei käytännössä ole lainkaan ja koska se koskee kaikkia viranomaisia.

Edellä mainittua valtioneuvoston asetusta koskien yksi kehittämiskohde on sen 4 §:ssä mainittu hätätiedotteen välityspiste. Nyt 4 §:n mukaan hätätiedote annetaan teleyrityksen välitettäväksi hätäkeskuksen, poliisin johtokeskuksen, merivartioston johtokeskuksen, rajavartioston esikunnan (tilannekeskuksen), Tiehallinnon liikennekeskuksen tai lentopelastuskeskuksen kautta. Kyseisessä pykälässä tulisi kaikkia em. viranomaisia koskea samat periaatteet ja siksi myös pelastustoimen johtokeskuksen kautta tulisi voida antaa hätätiedote välitettäväksi. Toinen vaihtoehto on muuttaa pykälää siten, että kaikki viranomaiset antavat viranomaistiedotteet samalla periaatteella tietyn prosessin kautta.

Kun mietitään kääntämisongelmaa ja valtioneuvoston asetuksen 4 §:ää, tarkoituksenmukaisinta olisi se, että viranomaistiedotteet välitettäisiin aina samaa prosessia noudattaen esim. hätäkeskuksen kautta.

Kysely pelastuslaitoksille

Pelastusalueille (22) lähetettyyn kyselyyn saatiin vastauksia yhteensä 12 eri pelastusalueelta.

1. Ovatko viranomaistiedotteiden lähettämiseen liittyvät käytännöt ja prosessit (esim. eri vaiheiden määrä) toimivia ja selkeitä?

Käytäntöjä ja prosesseja pidetään pelastuslaitoksissa pääsääntöisesti toimivina ja selkeinä. Ohjeistuksen tarkentamiseen ja päivittämiseen nähdään kuitenkin olevan tarpeita. Lisäksi tiedonvälityksessä käytettävään tekniikkaan voitaisiin kiinnittää huomiota, pääasiana kuitenkin se, että järjestelmä toimii. Ongelmana nähdään tarpeellisen rutiinin puuttuminen, koska viranomaistiedotteita pitää antaa harvoin. Pelastuslaitoksen johtokeskukselle toivottiin hätätiedotteen antomahdollisuutta poliisin tapaan.

2. Käytetäänkö viranomaistiedotteiden lähettämistä riittävästi, onko käyttökynnys oikea?

Pelastuslaitosten mielestä viranomaistiedotteiden käyttökynnys on oikea. Joltain osin nähdään kuitenkin tarpeelliseksi madaltaa käyttökynnystä, varsinkin muun viranomaistiedotteen osalta. Hätätiedotteiden antamiseen valtakunnallisena kiinnitetään huomiota ja todetaan tarpeet alueellisen hätätiedotteen antamiseen valtakunnallisen sijaan.

3. Onko viranomaistiedotteiden lähettämistä koskeva säädösperusta ja ohjeistus riittävä ja selkeä? Jos ei, miten säädösperustaa tai ohjeistusta tulisi muuttaa tai uudistaa?

Viranomaistiedotteiden lähettämistä koskevaa säädösperustaa pidetään pelastuslaitosten vastauksissa riittävänä ja myös tarpeeksi selkeänä. Esiin tuodaan kuitenkin muidenkin kuin nykyisten viranomaisten mahdollisuus antaa viranomaistiedotteita. Ohjeistuksen osalta sen sijaan nähdään tarpeita selkeyttämiseen, esimerkiksi liikenne- ja viestintäministeriön valmiusohjeen kehittämistä käytännöllisempään suuntaan, sekä prosessikaavioiden ja tarkistuslistojen laatimista. Ohjeissa tulisi lisäksi olla erityyppisiä esimerkkejä siitä, millaisissa tilanteissa viranomaistiedote pitää antaa. Vastauksissa tuotiin esiin myös viestin välittäminen ainoastaan yhden kanavan kautta. Viranomaistiedotteiden antamisesta tulisi järjestää säännöllisesti koulutuksia ja julkaista artikkeleita tiedotteiden käyttäjien ammatti- ja henkilöstölehdissä.

4. Miten viranomaistiedotteiden kääntäminen toimialalla hoidetaan? Onko varauduttu hoitamaan tiedottaminen suomen ja ruotsin kielten lisäksi tarvittaessa myös muilla kielillä (esimerkiksi venäjä, pohjoissaame)?

Suurimmassa osassa pelastuslaitoksia ei ole varauduttu kääntämään viranomaistiedotteita toiselle kansalliskielelle tai muille kielille. Varsin usein on pyydetty hätäkeskusta tai jotain muuta tahoa kääntämään tiedote. Itärajalla

on käytetty valtuutettuja tulkkeja tiedotteiden kääntämiseen venäjäksi. Joissain pelastuslaitoksissa suunnitellaan valmiiden viranomaistiedotepohjien luomista eri kieliversioina. Kääntämisen keskittäminen hätäkeskukseen tuodaan esiin useassa vastauksessa. Jokaisen alueellisen viranomaisen omaa ”tulkkijärjestelmää” ei pidetä realistisena vaihtoehtona.

5. Onko olemassa jotain sellaisia viranomaistiedotteiden antamiseen ja kääntämiseen liittyviä ongelmia, joita viranomaisten tulisi yhdessä selvittää ja ratkaista?

Kääntäminen voi vaikeissa tilanteissa hidastaa tiedonvälitystä. Mikäli muita kieliä otetaan agendalle, niin täytyy pohtia kuinka niiden käyttö onnistuu kohtuullisessa ajassa. On huomioitava, että tieto ei saa muuttua käännöksen yhteydessä, mikä asettaa lisävaatimuksia kääntämiseen käytettävään aikaan ja tiedonvälityksen nopeuteen. Järjestely kaipaa keskitettyä ratkaisua, koska näitä tilanteita ei ole usein, mikä ei ylläpidä riittävää rutiinia eikä osaamista (24/7). Viranomaistiedotteiden lähettämisen voisi keskittää yhdelle hätäkeskukselle, jonne voisi myös keskittää osaamista. Tällä tavoin ainakin ko. hätäkeskuksen osaaminen ja kokemus karttuisi tiedotteiden toimittamisesta ja voisi siten nopeuttaa tiedon kulkua vaarassa oleville. Samalla esimerkiksi Yleisradiolle jäisi vain yksi paikka, mistä he varmistaisivat tiedon oikeellisuuden.

Viranomaistiedotteen lähettäminen edellyttää jonkinlaista ”vaaraa”. Usein on kuitenkin kyse siitä, että negatiivinen palaute ihmisiltä tulee siitä, että heille ei ole kerrottu. Tämä viesti saattaa levitä nopeammin median avustuksella, esimerkiksi pelastustoimen mediapalvelutiedotteella. Mediapalvelutiedotteen käyttöä tulisi edelleen lisätä ja hyödyntää.

Valtakunnassa voisi olla käytössä yhteinen internet-osoite, jossa viranomaistiedotteet julkaistaan ja josta ne saa tarvittavaa lisäinformaatiota ja toimintaohjeita varten (välttää eri viranomaisten eri internet-osoitteissa surffaamiselta).

Tulisi huomioida mitä ja millä kielillä uhkaavasta vaarasta kerrotaan sellaisilla ulkoilmahälyttimillä, joissa on puhutiedotemahdollisuus. Tämäkin tulisi yhtenäistää valtakunnallisesti.

Mikäli kunta tai sen jokin laitos, esimerkiksi vesilaitos haluaa antaa viranomaistiedotteen, tulisi sen sopia yhteistyötavat pelastuslaitoksen kanssa, joka toteuttaa tiedottamisen.

Tiedotteet tulisi jatkossa saada annettua myös matkaviestimiin. Joukkotekstiviesti pitäisi saada käyttöön eli hätäkeskus lähettäisi hätä- tai muun viranomaistiedotteen pyydetylle alueelle. Uusia viestin välitysmahdollisuuksia ja

varmennustapoja välillä hätäkeskus — Yleisradio ja pelastus-/poliisiviranomainen — Yleisradio pitäisi pohtia yhdessä.

1.3.2 Poliisin näkökulma

1. Ovatko viranomaistiedotteiden lähettämiseen liittyvät käytännöt ja prosessit (esim. eri vaiheiden määrä) toimivia ja selkeitä?

Viranomaistiedotteiden lähettämiseen liittyvät prosessit ovat selkeät, mutta tekniset järjestelyt ovat hieman kankeat.

2. Käytetäänkö viranomaistiedotteiden lähettämisyjärjestelmää riittävästi, onko käyttökynnys oikea?

Hätätiedotteessa käyttökynnys pitää olla hyvinkin korkealla. Muun viranomaistiedotteen osalta käyttökynnys lienee kohdillaan.

3. Onko viranomaistiedotteiden lähettämistä koskeva säädösperusta ja ohjeistus riittävä ja selkeä? Jos ei, miten säädösperustaa tai ohjeistusta tulisi muuttaa tai uudistaa?

Poliisin osalta ohjeistus on riittävän selkeä. Säädösperustaa tulisi ilmeisesti muuttaa siten, että se olisi laintasoinen.

4. Miten viranomaistiedotteiden kääntäminen toimialalla hoidetaan? Onko varauduttu hoitamaan tiedottaminen suomen ja ruotsin kielten lisäksi tarvittaessa myös muilla kielillä (esimerkiksi venäjä, pohjoissaame)?

Viranomaistiedotteiden kääntäminen jää poliisiorganisaatiossa viime kädessä tilanteesta vastaavan yksikön huoleksi. Poliisilla ei ole keskitettyä ympärivuorokauden toimivaa järjestelmää, jolla pystyttäisiin tukemaan yksiköitä viranomaistiedotteiden käänösasioissa.

5. Onko olemassa jotain sellaisia viranomaistiedotteiden antamiseen ja kääntämiseen liittyviä ongelmia, joita viranomaisten tulisi yhdessä selvittää ja ratkaista?

Olisi tarkoituksenmukaista, että viranomaistiedotteiden antamiseen liittyvät tehtävät hoidettaisiin yhdestä pisteestä (yhdestä hätäkeskuksesta). Tällä hetkellä poliisi noudattaa menettelyä, jossa kaikki viranomaistiedotteet (hätätiedote ja muut viranomaistiedotteet) välitetään Yleisradiolle ja muille viranomaistiedotteiden välitysvelvollisille teleyrityksille Helsingin poliisilaitoksen johtokeskuksen kautta. Keskitetyllä ratkaisulla pystyttäisiin takamaan yhteneväiset menettelytavat (riittävä määrä tapauksia). Keskitetyllä ratkaisulla olisi myös helpompi toimia tilanteissa, joissa tarvitaan käänösapua. Viranomaistiedotteiden osalta tarvittaisiin myös keskitetyssä järjestelmässä taho, joka tuottaa tarvittavat käänökset.

1.3.3 Rajavartiolaitoksen näkökulma

Rajavartiolaitoksen näkökulma muodostuu Suomenlahden ja Länsi-Suomen merivartiostojen sekä Kaakkois-Suomen, Pohjois-Karjalan, Kainuun ja Lapin rajavartiostojen vastauksista.

1. Ovatko viranomaistiedotteiden lähettämiseen liittyvät käytännöt ja prosessit (esim. eri vaiheiden määrä) toimivia ja selkeitä?

Vastauksissa viranomaistiedotteiden lähettämiseen liittyviä käytäntöjä ja prosesseja pidettiin sekä toimivina ja selkeinä että osin puutteellisina ja vanhentuneina. Esimerkiksi tiedotteiden antamiseen liittyvien oikeuksien osalta on ilmennyt epätietoisuutta. Erityisesti muita viranomaistiedotteita annetaan tällä hetkellä varsin vähän ja niiden käytön osalta tulisi pohtia käyttökriteerejä uudelleen.

Viranomaistiedotteen lähettämistä edellyttävässä tilanteessa ei ole useinkaan resursseja miettiä toimintatapoja, viestin sisältöjä tai viranomaistiedotteen lähettämisen kriteerejä. Olisi hyvä saada mahdollisimman yksityiskohtainen toimintatapaohjeistus, joka voitaisiin kouluttaa sitä tarvitsevalle henkilöstölle. Ohjeistuksen saattaminen tälle tasolle edellyttää koko Rajavartiolaitosta kattavia linjauksia. Toimivuuden ja selkeyden arviointia vaikeuttaa osaltaan se, ettei käytäntöjä ja prosesseja ole jouduttu testaamaan. Sisäisellä koulutuksella ja keskustelulla on tiedotuskulttuuria ja eri järjestelmien mahdollisuuksia saatettu Rajavartiolaitoksessa toimivien tietoon.

2. Käytetäänkö viranomaistiedotteiden lähettämistä järjestelmää riittävästi, onko käyttökynnys oikea?

Viranomaistiedotteiden käyttökynnystä pidetään Rajavartiolaitoksessa korkeana, mutta toisaalta myös oikeana. Rajavartiolaitos on joutunut antamaan viranomaistiedotteita melko harvoin, mikä heijastuu käyttökynnyksen tason arviointiin. Meripelastuksen tiedottamiseen järjestelmä sopii harvoin, lähinnä esiin nousee merialueella kadonneiden henkilöiden tai alusten pidempikestoiset etsintätehtävät. Käyttökynnystä voisi selkeyttää arvioimalla eri viranomaisten tarpeita ja toiminnan luonnetta sekä luomalla tämän pohjalta esimerkiksi sisäasiainministeriön toimesta yhtenäisempiä toimintamalleja viranomaistiedotteiden käyttämisestä.

3. Onko viranomaistiedotteiden lähettämistä koskeva säädösperusta ja ohjeistus riittävä ja selkeä? Jos ei, miten säädösperustaa tai ohjeistusta tulisi muuttaa tai uudistaa?

Rajavartiolaitoksessa viranomaistiedotteiden lähettämistä koskevaa säädösperustaa ja ohjeistusta pidetään yleisesti ottaen riittävinä ja selkeinä. Vastauksissa todetaan kuitenkin viranomaistiedotteiden antamisen säädösperustan

ja ohjeistuksen laaditun pääosin tiedotteiden välittämisen näkökulmasta ja niiden olevan hyvin yleisluontoisia. Ohjeistuksen tulisi olla yksityiskohtaisempaa ja sen tulisi myös avata säädösperusta käytännön työtä varten. Ohjeistusta voisi myös kehittää selventämällä, millä kielillä tiedote annetaan huomioiden maakuntien maantieteellinen sijainti. Liikenne- ja viestintäministeriön valmiusohjetta pidetään selkeänä ja ymmärrettävänä.

4. Miten viranomaistiedotteiden kääntäminen toimialalla hoidetaan? Onko varauduttu hoitamaan tiedottaminen suomen ja ruotsin kielten lisäksi tarvittaessa myös muilla kielillä (esimerkiksi venäjä, pohjoissaame)?

Varautuminen viranomaistiedotteiden kääntämiseen vaihtelee Rajavartiolaikoksessa. Joissain vastauksissa todetaan, ettei kääntämiseen ole varauduttu, toisissa paikoissa kääntäminen pyritään hoitamaan henkilöstön toimesta. Valmiita tiedotepohjia on laadittu. Virka-ajan ulkopuolella käytetään erityisjärjestelyjä. Tulkkien käyttöön on varauduttu. Eräässä vastauksessa todetaan viranomaistiedotteiden kääntämisen hidastuttavan tiedotteiden julkaisemista. Virkamiesten kielitaito vaihtelee kielitaitovaatimuksista huolimatta erityisesti yksikielisillä alueilla, missä ei käytetä toista kotimaista kieltä säännöllisesti. Tulkkipalvelu voi kääntää tiedotteet tarvittaessa venäjäksi, mutta tässäkin tapauksessa julkaisu viivästyy kääntämiseen tarvittavan ajan verran.

5. Onko olemassa jotain sellaisia viranomaistiedotteiden antamiseen ja kääntämiseen liittyviä ongelmia, joita viranomaisten tulisi yhdessä selvittää ja ratkaista?

Telefaksilla lähetettyyn viestiin on huomattu tulevan uudelleen kirjoitettaessa kirjoitusvirheitä, eli ”leikkaa-liimaa” ei ole mahdollinen nykyisessä järjestelmässä.

Eri viranomaisten yhteinen koulutustilaisuus olisi hyvä paikka keskustella järjestelmän mahdollisista ongelmista ja mahdollisuuksista. Lisäksi tiedottamiseen liittyen tulisi henkilöstöä kouluttaa asian suhteen nykyistä huomattavasti enemmän.

Uuden Intranet-järjestelmän yhteyteen voisi luoda hallinnonalan yhteisen kriisisivuston, jonka sisältöjä voisivat olla esimerkiksi toimintaohjeet viranomaistiedotteiden lähettämiseen sekä sisältömallit tiedotteiden teksteiksi käännoksineen.

Viranomaisten yhteistoimintaan liittyen toisten viranomaisten toimintaan liittyvän termistön kääntäminen toiselle kielelle voi tuottaa ongelmia.

Yleisesti ottaen voisivat viranomaiset selvittää keskenään, millaisia kieliresursseja heiltä itseltään löytyy. Jos ajatellaan viranomaistiedottamista

muulla kuin suomen kielellä, niin käännättäminen vie aina aikaa, joten resurssikartoitus voisi olla paikallaan.

1.3.4 Hätäkeskuslaitoksen näkökulma

1. Ovatko viranomaistiedotteiden lähettämiseen liittyvät käytännöt ja prosessit (esim. eri vaiheiden määrä) toimivia ja selkeitä?

Hätäkeskuslaitoksen rooli viranomaistiedotteiden välittäjänä on selkeä. Lomakkeiden valinnassa sekä täyttämässä esiintyy vielä virheitä. Ongelmalliseksi prosessiksi koetaan hätäliikenteen häiriötiedotteiden lähettäminen ennalta tiedetyistä tapauksista. Näissä tapauksissa hätäkeskus toimii viranomaistiedotteen antajana itsenäisesti. Missään ylätasen ohjeissa ei ole määriteltä, millaisissa tilanteissa hätäkeskus toimisi itsenäisenä hätätiedotteen antajana, vaikka oikeus tähän on annettu. Poliisin antamien viranomaistiedotteiden välittämisessä on esiintynyt ongelmia. Poliisin toiminnassa on ristiriitaisuus ohjeiden ja käytännön toiminnan välillä.⁴ Hätäkeskuslaitos ei lisäksi pidä kääntämisprosessia kaikkien viranomaistiedotteiden osalta selkeänä, eikä toimivana.

2. Käytetäänkö viranomaistiedotteiden lähettämistä riittävästi, onko käyttökynnys oikea?

Hätäkeskuslaitoksen mukaan käyttökynnys on melko oikea lukuun ottamatta hätäliikenteen häiriötiedotteita, joiden osalta tulisi lähettää kaikista kriteerit täyttävistä tilanteista muu viranomaistiedote, olipa kyse sitten äkillisestä tai ennalta tiedetystä tapauksesta.

3. Onko viranomaistiedotteiden lähettämistä koskeva säädösperusta ja ohjeistus riittävä ja selkeä? Jos ei, miten säädösperustaa tai ohjeistusta tulisi muuttaa tai uudistaa?

Lainsäädännössä tulisi olla velvoitteet eri toimialoille viranomaistiedotteiden lähettämisestä. Liikenne- ja viestintäministeriön valmiusohjetta tulkitaan eri tavoin, eikä sitä ole tarkoitettu toimialoille, vaan teleyrityksille. Tarkempi ylätasen ohjeistus järjestelmän käytöstä olisi hyvä.

4. Miten viranomaistiedotteiden kääntäminen toimialalla hoidetaan? Onko varauduttu hoitamaan tiedottaminen suomen ja ruotsin kielten lisäksi tarvittaessa myös muilla kielillä (esimerkiksi venäjä, pohjoissaame)?

⁴ Poliisin ohjeistuksen perusteella pitäisi aina välittää poliisin johtokeskuksen kautta Yleisradioon. Nyt osa välitetään hätäkeskusten kautta. Hätäkeskuksella ei ole ohjeistusta siitä, miten poliisin kanssa tulisi toimia: 1) palautetaanko paikallistasolle; 2) välitetäänkö johtokeskukseen; vai 3) välitetäänkö suoraan Yleisradioon.

Hätäkeskuslaitoksessa on valmius/mahdollisuus käännettää viranomaistiedote sovitun käännöstoimiston kautta (ruotsi, englanti, venäjä). Pohjoissaame ei ole vielä listoilla, mutta asiaa selvitetään, kuten myös tulkkauspalvelumahdollisuutta. Käännöstoimistopalvelua ei kuitenkaan ole koskaan testattu viranomaistiedottamisessa, joten sen toimivuudesta ei ole näyttöä. Pääsääntöisesti kaksikielisillä alueilla toimivat hätäkeskukset lähettävät muun viranomaistiedotteen hätäliikenteen häiriöstä myös ruotsin kielellä, muut alueet vain suomeksi. Hätäkeskuslaitos ei käännetä, eikä vastaa muiden viranomaisten tiedotteiden kääntämisestä.

5. Onko olemassa jotain sellaisia viranomaistiedotteiden antamiseen ja kääntämiseen liittyviä ongelmia, joita viranomaisten tulisi yhdessä selvittää ja ratkaista?

Kunkin viranomaisen osalta tulisi varmistaa ja ohjeistaa, miten käännösprosessi käytännössä tapahtuu. Tulisi järjestää yhteisiä harjoituksia, joissa koko prosessia voidaan harjoitella alusta loppuun asti, tilanteen päättymiseen asti. Myös väestöhälyttimien käyttöä tulisi harjoitella sekä yhdistää säädös-/ohjetasolla hätätiedotteen antamiseen.

1.3.5 Yhteenvetoa

Työryhmän kyselyyn vastanneiden sisäasiainhallinnon viranomaisten mukaan viranomaistiedotteiden lähettämiseen liittyvät käytännöt ja prosessit ovat suhteellisen toimivia. Kuitenkin useimmat viranomaiset toteavat, että tekniset järjestelyt ovat hieman kankeita. Koska tieto ei liiku sähköisessä muodossa paikasta toiseen, telefaxilla lähetettyyn viestiin voi tulla uudelleen kirjoitettaessa virheitä.

Hätätiedotteiden lähettämiskynnystä pidetään oikeana. Koska niitä annetaan suhteellisen harvoin, ongelmaksi nousee rutiinin puuttuminen. Nykyjärjestelmässä hätätiedote annetaan aina valtakunnallisena. Joissakin vastauksissa toivotaan, että viranomaisen niin harkitessa hätätiedote voitaisiin antaa vain alueellisena.

Pelastustoimen näkökulmasta lainsäädäntö ja ohjeistus ovat kohdallaan. Pelastuslaitokset sen sijaan toivovat ohjeistuksen selkeyttämistä ja kehittämistä käytännöllisempään suuntaan. Poliisi pitää nykyistä ohjeistusta riittävän selkeänä, mutta toivoo lakitasoista säädösperustaa. Rajavartiolaitoksen vastauksessa toivotaan yksityiskohtaisempaa ohjeistusta, joka myös avaisi säädösperustan käytännön työtä varten. Hätäkeskuslaitos toivoo myös selkeämpää ohjeistusta ja lakiin perustuvia velvoitteita eri toimialoille antaa vi-

viranomaistiedotteita. Häätakeskuslaitoksen mukaan poliisin toiminnassa on ristiriita ohjeiden ja käytännön toiminnan välillä.

Suurimmassa osassa pelastuslaitoksia ja poliisilaitoksia ei ole varauduttu kääntämään viranomaistiedotteita eri kielille. Rajavartiolaitoksessa valmiudet kääntää tiedotteita vaihtelevat. Häätakeskuslaitoksessa on valmius kääntää viranomaistiedotteet sovitun käännöstoimiston kanssa ruotsiksi, englanniksi ja venäjäksi. Pohjoissaamen käännättämismahdollisuutta selvitetään. Kaiken kaikkiaan sisäasiainhallinnon viranomaisten valmiudet hoitaa kansalaisten varoittaminen aina sekä suomeksi ja ruotsiksi ovat heikot.

Yhteisenä kehittämiskohteenä nähdään useissa vastauksissa se, että viranomaistiedotteet välitettäisiin yhdestä pisteestä, joka myös hoitaisi keskitetysti viranomaistiedotteiden kääntämisen. Pelastuslaitokset toivovat myös yhteistä internet-osoitetta, jossa julkaistaisiin kaikki viranomaistiedotteet ja josta saisi tarvittaessa lisäinformaatiota ja toimintaohjeita. Rajavartiolaitos toivoo myös hallinnonalan yhteistä intranet-sivustoa, josta löytyisivät viranomaistiedotteiden lähettämiseen liittyvät ohjeet.

2 Lainsäädäntö ja ohjeet

2.1 Perustuslaki

Suomi ja ruotsi ovat perustuslain 17 §:n mukaisesti Suomen kansalliskielet. Nämä kielet ovat tasavertaisessa asemassa. Pykälässä olevan toimeksiannon mukaisesti kielellisten perusoikeuksien turvaamisesta säädetään lailla. Julkisen vallan on toiminnassaan huolehdittava suomen- ja ruotsinkielisen väestön yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan. Kielellisistä oikeuksista on säädetty tarkemmin kielilaissa (423/2003) ja saamen kielilaissa (1086/2003).

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien toteutuminen. Velvollisuus huolehtia yksilön hengen, terveyden ja turvallisuuden sekä omaisuuden ja ympäristön kannalta oleellisen tiedon antamisesta sekä suomeksi että ruotsiksi on yksi perusoikeuksien turvaamisvelvollisuuden ilmenemismuoto. Perusoikeuksien toteutuminen kaikkien yksilöiden oikeuksina edellyttäisi kielellisten oikeuksien toteutumisen arvioimista suomen, ruotsin ja saamen kielen ohella myös muilla kielillä.

2.2 Kielilaki ja saamen kielilaki

Kielilain 32 §:ssä säännellään viranomaisten tiedottamisesta. Hätätiedottamisen kannalta tärkein on pykälän 1 momentti, jonka toisen virkkeen mukaan asianomaisen ministeriön on huolehdittava siitä, että yksilön hengen, terveyden ja turvallisuuden sekä omaisuuden ja ympäristön kannalta oleellinen tieto annetaan koko maassa molemmilla kansalliskielillä.

Säännös perustuu perustuslain 7 §:ään, jonka mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen, perustuslain 15 §:n 1 momenttiin, jonka mukaan jokaisen omaisuus on turvattu, sekä perustuslain 20 §:n 2 momenttiin, jonka mukaan julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon.

Molempien kansalliskielten käyttämisellä on yhteys siihen, millä tavalla yksilön perusoikeuksien katsotaan kulloinkin olevan kyseessä ja millä tavoin viranomaiset pyrkivät turvaamaan perusoikeuksien toteutumisen. Kielilakia koskevan hallituksen esityksen (HE 92/2002 vp) 32 §:ää koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että perustuslain perusoikeuksien

täsmällistä sisältöä ei ole mahdollista etukäteen määritellä kattavalla tavalla. Esimerkiksi turvallisuus riippuu monista tekijöistä, joita ei yksityiskohtaisesti voi luetella ja jotka myös vaihtelevat henkilöstä riippuen. Näin ollen säännöksen ilmaisu ”turvallisuuden kannalta olennainen tieto” ei voida kattavasti määritellä etukäteen.

Saamen kielilain 8 §:n mukaan viranomaisten on yleisölle suunnatussa tiedottamisessa käytettävä myös saamen kieltä. Pykälän 2 momentissa mainitaan mm. viranomaisten antamat tiedotteet, jotka on *saamelaisten kotiseutualueella* laadittava ja annettava myös saamen kielellä. Saamelaisten kotiseutualueella tarkoitetaan saamelaiskäräjistä annetun lain (974/1995) 4 §:n mukaisesti Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kuntien alueita sekä Sodankylän kunnassa sijaitsevaa Lapin paliskunnan aluetta.

2.3 Pelastustoimen lainsäädäntö ja ohjeet

Lainsäädäntö

Pelastuslaissa (468/2003), kuten muissakaan pelastustoimen säädöksissä ei ole nimenomaista säännöstä viranomaistiedotteiden antamisesta. Pelastuslain 43 §:n mukaan pelastustoimintaan kuuluu väestön varoittaminen. Lain 45 §:ssä on säädetty pelastustoiminnan johtajan toimivaltuuksista, joiden mukaan pelastustoiminnan johtaja voi viime kädessä ryhtyä muihinkin pelastustoiminnassa tarpeellisiin toimenpiteisiin.

Pelastuslakia ollaan uudistamassa. Uuden pelastuslain on kaavailtu tulevan voimaan 1.1.2011.

Ohje onnettomuusilmoituksista ja niiden välittämisestä pelastustoimessa

Sisäasiainministeriön pelastusosasto on 23.12.2009 antanut ohjeen onnettomuusilmoituksista ja niiden välittämisestä pelastustoimessa (SM/2009/3941). Ohje on jaettu aluehallintovirastoille, pelastuslaitoksille ja Häätäkeskuslaitoksen hätäkeskusyksikölle. Ohjeessa luetellaan ne onnettomuudet tai tapahtumat, joista on tehtävä ilmoitus sisäasiainministeriölle ja aluehallintovirastolle. Ilmoituksen tekemisestä vastaa toimintaa johtava pelastusviranomainen. Ilmoitus tulee tehdä mahdollisimman nopeasti, jotta ilmoituksen vastaanottajat voivat käynnistää omat toimenpiteensä oikea-aikaisesti. Ohjeessa mainitaan myös ilmoitukset Onnettomuustutkintakeskukselle.

Ilmoituksesta tulee ohjeen mukaan käydä ilmi: ilmoituksen antajan nimi, virka-asema ja yhteystiedot; onnettomuuden tai tapahtuman ajankohta, laatu

ja laajuus sekä; toimintaa johtavan henkilön nimi ja virka-asema sekä VIRVE -numero. Ilmoituksen tulee mahdollisuuksien mukaan sisältää lisäksi seuraavat tiedot: selvitys suoritetuista toimenpiteistä mukaan lukien tiedotustoiminta; pelastustoimintaan osallistuvan henkilöstön ja kaluston määrä; mahdollinen avun tarve (laatu ja määrä); pelastustoiminnan arvioitu kesto-aika; sekä muut tärkeät pelastustoiminnan suoritukseen tai itse tapahtumaan vaikuttavat seikat. Ohje on tarkoitettu viranomaisten väliseen tiedottamiseen, eikä siinä ohjeisteta viranomaistiedotteiden antamisesta väestölle. Toisaalta ohjeen soveltaminen on kiinteässä yhteydessä niihin tilanteisiin, joissa on tarve antaa viranomaistiedote.

VIRVE -viestiohje

Sisäasiainministeriön pelastusosasto on 4.5.2007 antanut pelastustoimen VIRVE -viestiohjeen (Dnro SM-2007-01565/Vi-1). Ohje on niin ikään tarkoitettu viranomaisten väliseen viestintään VIRVE -verkossa, eikä siinä ohjeisteta viranomaistiedotteiden antamisesta. Käytännössä ohjeen soveltaminen vaikuttaa siihen, millä tavoin pelastusviranomainen lähettää tiedotteen hätäkeskukseen välitettäväksi eteenpäin.

2.4 Poliisin lainsäädäntö ja ohjeet

Lainsäädäntö

Poliisilaissa (493/1995), kuten muissakaan poliisitoimen laeissa ei nimenomaisesti säännellä viranomaistiedotteiden antamisesta. Poliisin tehtäväksi on poliisilain 1 §:n 1 momentissa säädetty oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Poliisilain 2 luvussa säännellään poliisin toimivaltuuksista. Pelastuslain 45 §:n kaltaista yleistä toimivaltuutta tarpeellisiin toimenpiteisiin ryhtymisestä ei poliisilaissa ole, vaan toimivaltuudet ovat varsin tarkoin määriteltäviä.

Ohje viranomaistiedotteiden lähettämisestä ja hätätiedotteiden välitysjärjestelmän toiminnasta

Sisäasiainministeriön poliisiosasto on 15.8.2008 antanut ohjeen viranomaistiedotteiden lähettämisestä ja hätätiedotteiden välitysjärjestelmän toiminnasta (SMDno/2008/596). Ohje on voimassa 15.8.2008–14.8.2013. Ohjeella poliisin ylijohdo vahvistaa poliisihallinnossa noudatettavaksi liikenne- ja viestintäministeriön 17.1.2008 antaman valmiusohjeen (ohje viranomaistiedotteiden lähettämisestä ja hätätiedotteiden välitysjärjestelmän toiminnasta).

Poliisiosaston antaman ohjeen mukaan kaikki poliisin viranomaistiedotteet (hätätiedote ja muu viranomaistiedote) välitetään Yleisradiolle ja muille viranomaistiedotteiden välitysvelvollisille teleyrityksille Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen johtokeskuksen kautta. Tiedotelomake toimitetaan poliisilaitoksen johtokeskukseen sähköpostitse tai faksilla. Tiedotteen lähettäminen varmistetaan johtokeskukseen etukäteen tai välittömästi sen lähettämisen jälkeen puhelimitse. Poliisilaitoksen johtokeskus lähettää tiedotteen edelleen Yleisradiolle tai muulle tiedotelomakkeesta ilmenevälle teleyritykselle. Johtokeskus ottaa vastaan myös vastasoiton. Ohjeessa todetaan, että tiedotteen lähettämisestä päättäneen poliisimiehen tulee olla johtokeskuksen tavoitettavissa mahdollisten lisätietojen antamiseksi ja johtokeskuksen välittämän lisäinformaation vastaanottamiseksi. Johtokeskukselle pitää lisäksi lähettää ”vaara ohi” -ilmoitus.

Ohjeen mukaan käytännössä kaikki hätätiedotteet ottaa vastaan Yleisradio Oy. Helsingin johtokeskus lähettää hätätiedotteet faksilla Yleisradio Oy:n Pasilan toimintakeskukseen. Mikäli sinne ei saada yhteyttä, lähetetään hätätiedote faksilla Digita Oy:n verkonhallintakeskukseen ja sähköpostin liitetiedostona Yleisradion sähköpostiosoitteeseen. Jos faksiyhteys ei toimi, voidaan tiedote sanella VIRVE-puhelimella.

Ohje poliisin ulkoisesta tiedottamisesta

Sisäasiainministeriön määräyskokoelmassa on julkaistu määräys poliisin viestinnästä (SM-2005-03391/Y1-3). Määräyksen liitteenä on ohje poliisin ulkoisesta tiedottamisesta, jossa ohjeistetaan mm. hätä- ja viranomaistiedotteiden antamisesta. Ohjeen mukaan poliisin tulee antaa hätätiedote mm. silloin, kun muille ihmisille ilmeisen vaarallinen henkilö liikkuu aseistautuneena tai räjähdysaineilla varustautuneena. Myös muissa sivullisille välittömän hengen tai terveyden vaaran aiheuttavissa tilanteissa, joiden selvittäminen on poliisin vastuulla, tulee poliisin antaa hätätiedote. Muu viranomaistiedote voidaan antaa, kun ihmishenkien menetyksen tai huomattavan omaisuus- tai ympäristövahinkojen uhka ei ole välitön.

Ohjeen mukaan poliisin toimialaan kuuluvan hätätiedotteen tai muun viranomaistiedotteen voi antaa tiedottamista edellyttävässä tilanteessa tai tapahtumassa yleisjohtajana toimiva päällystöön kuuluva poliisimies. Poliisin tiedotteet välitetään ensisijaisesti (valtion) hätäkeskuksesta tai joissain tapauksissa poliisin omasta johtokeskuksesta. Poliisiyksiköiden tulee sopia paikallisesti tiedotteiden lähettämiseen liittyvistä menettelytavoista ja käytännön järjestelyistä asianomaisten valtion hätäkeskusten kanssa.

Ohjeen mukaan hätätiedote tulee aina lähettää erityistä lomaketta käyttäen telefaxilla Yleisradion Pasilan toimintakeskukseen. Jos tähän ei saada yhte-

yttä, hätätiedote lähetetään Digita Oy:n verkonhallintakeskukseen. Mikäli telefax-yhteys ei toimi, voidaan tiedote sanella soittamalla tiettyyn puhelinnumeroon. Jos poliisiyksikkö ei välitä tiedotetta hätäkeskuksen kautta, on kyseinen yksikkö velvollinen ilmoittamaan Yleisradiolle ja muiden viranomaistiedotteiden välitysvelvollisille teleyrityksille niiden henkilöiden nimet ja yhteystiedot, joilla on oikeus antaa hätätiedote välitettäväksi. Lisäksi tulee antaa yhteysnumero, johon suoritettavalla vastasoitolla teleyritykset voivat tarkistaa tiedotteen aitouden. Vastasoitonnumeroita annetaan yksi yksikköä tai organisaatiota kohden. Organisaatiot voivat tarvittaessa teknisesti ohjata vastasoiton asianomaiseen muuhun numeroon. Teleyritykset ovat aina velvollisia soittamaan vastasoiton ennen tiedotteen lukemista tai muuta julkaisemista.

Ohjeessa todetaan, että hätätiedote luetaan välittömästi koko maan alueella radio- ja televisiokanavilla, välitetään tekstinä teksti-tv:ssä ja toimitetaan RDS -hälytysjärjestelmän kautta myös paikallisradioihin. Hätä- ja viranomaistiedottaminen ei ohjeen mukaan korvaa muuta tiedottamista. Hätä- tai viranomaistiedotteita ei saa lähettää liikennetiedotusjärjestelmän kautta.

Ohjeessa on lisäksi mainittu viranomaistiedottamisesta matkaviestinverkossa. Ohjeessa mainitaan hallituksen esitys laiksi sähköisen viestinnän tietosuojalain muuttamisesta (HE 152/2005 vp), mutta todetaan lakiesityksen käsittelyn olevan kesken ohjetta kirjoitettaessa.

2.5 Rajavartiolaitoksen lainsäädäntö ja ohjeet

Lainsäädäntö

Rajavartiolaissa (578/2005), kuten muussakaan Rajavartiolaitoksen lainsäädännössä ei nimenomaisesti säännellä viranomaistiedotteiden antamisesta. Rajavartioviranomaisten toimivallasta on säännelty rajavartiolain 5 luvussa. Kuten poliisilaissakin, toimivaltuudet on varsin tarkoin säännelty, eikä rajavartioviranomaisilla ole pelastuslain kaltaista yleistä toimivaltaperustaa.

Ohjeet

Rajavartiolaitoksessa on valmisteilla ensimmäinen viestintää koskeva kaikki viestinnän osa-alueet kattava ohjeistus pysyväisasiakirjana. Tässä asiakirjassa tullaan ottamaan huomioon myös ohjeistus hätä- ja viranomaistiedotteiden lähettämisestä. Erillisenä liiteasiakirjana valmistellaan myös VATI-ERTI tilanteiden valmiusviestintäohje, joka ei ole julkinen.

Tällä hetkellä raja- ja merivartiostoilla on käytössään omia vaativien ja erityistilanteiden toimintaohjeita, joihin on pääsääntöisesti sisällytetty ohjeet hätä- ja viranomaistiedotteiden lähettämisestä ko. alueiden hätäkeskusten kautta.

2.6 Hätäkeskuslaitoksen lainsäädäntö ja ohjeet

Lainsäädäntö

Laki hätäkeskustoiminnasta (692/2010) tulee voimaan 1.1.2011. Laki korvaa nykyisen hätäkeskuslain (157/2000). Hätäkeskustoiminnasta annetun lain 4 §:n 1 momentin mukaan Hätäkeskuslaitoksen tehtävänä on 1) hätäkeskuspalvelujen tuottaminen; 2) hätäkeskuspalvelujen tuottamiseen liittyvä pelastustoimen, poliisitoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen viranomaisten toiminnan tukeminen, kuten ilmoituksen tai tehtävän välittämiseen liittyvät toimenpiteet, viestikeskustehtävät, väestön varoittamistoimenpiteiden käynnistäminen äkillisessä vaaratilanteessa sekä muut viranomaisten toiminnan tukemiseen liittyvät tehtävät, jotka Hätäkeskuslaitoksen on tarkoituksenmukaista hoitaa (*tukipalvelut*); sekä 3) hätäkeskuspalveluihin liittyvien tehtävien ja toimintatapojen kehittäminen ja valvonta.

Lain 4 §:n 2 momentin mukaan laissa hätäkeskuspalveluilla tarkoitetaan hätätilanteita koskevien ja muita vastaavia pelastustoimen, poliisin tai sosiaali- ja terveystoimen viranomaisen välittömiä toimenpiteitä edellyttävien ilmoitusten (*hätäilmoitus*) vastaanottamista ja arviointia sekä ilmoituksen tai tehtävän välittämistä viranomaisten antamien ohjeiden mukaisesti asianomaiselle viranomaiselle tai viranomaisen tehtäviä sopimuksen perusteella hoitavalle. Pykälän 3 momentin mukaan Hätäkeskuslaitos voi turvallisuuden ylläpitämiseksi ja edistämiseksi hoitaa sen toimialaan soveltuvia muita tehtäviä sekä muulla tavoin avustaa viranomaisia. Hätäkeskuslaitos saa hoitaa yksityisistä turvallisuuspalveluista annetun lain (282/2002) soveltamisalaan kuuluvia valvontatehtäviä ja hälytystehtäviä kuitenkin vain, jos tärkeä yleinen etu sitä edellyttää.

Hätäkeskuslaitoksen ohje operatiivisesta tiedottamisesta

Hätäkeskuslaitoksen ohje operatiivisesta tiedottamisesta (HÄKE OPO/9/2009) on tarkoitettu sovellettavaksi Hätäkeskuslaitoksen hätäkeskuksissa operatiiviseen tiedottamiseen. Ohjeessa määritetään yleiset linjaukset hätäkeskuksen operatiivisessa tiedottamisessa sekä tiedottamisvastuut hätäkeskuksen ja eri viranomaisten välillä. Ohje on suunnattu hätäkeskuksen päivystäjille, vuoromestareille ja muille hätäkeskuksessa tiedottamiseen osallistuville henkilöille.

Viranomaistiedotteiden välitysvelvollisuuden osalta ohjeessa viitataan liikenne- ja viestintäministeriön valmiusohjeeseen 1/2008. Hätä- ja viranomaistiedotteiden osalta tulee huolehtia siitä, että: 1) tiedote annetaan oikealla lomakkeella; 2) tiedottava viranomainen on selkeästi merkitty; 3) tapahtuma ja tapahtumapaikka on kerrottu; 4) on arvioitu mahdollisuuksien mukaan tilanteen kesto ja seuraavan tiedotteen antamisajankohta; sekä 5) muihin tetaan lähettää myös ”tilanne ohi” -ilmoitus.

Hätäkeskuslaitoksen ohjeessa käydään läpi ne viranomaiset, joilla on oikeus antaa viranomaistiedote. Hätäkeskukset voivat toimia itsenäisesti hätä- tai muun viranomaistiedotteen antajana niissä poikkeuksellisissa tilanteissa, joissa johtovastuussa olevaa viranomaista ei esimerkiksi viestiyhteyksien häiriöiden takia tavoiteta ja akuuttia tilannetta koskevan hätätiedotteen välittäminen on hätäkeskuksen vuoromestarin arvion mukaan välttämätöntä.

Viranomaistiedote välitetään hätäkeskukseen viranomaisen saneluna, telefaxilla tai sähköpostisanomana. Tiedotteen antava viranomainen määrittää käytettävän kielen ja jakelun laajuuden. Saapunut tiedote välitetään hätäkeskustietojärjestelmästä Yleisradio Oy:n Pasilan toimintakeskukseen telefaxilla. Mikäli viimeksi mainittuun ei saada yhteyttä, tiedote lähetetään Digita Oy:n verkonhallintakeskukseen telefaxilla. Jos telefax-yhteys ei toimi, voidaan tiedote sanella VIRVE -puhelinta käyttäen.

Ohjeessa mainitaan myös kohdennetusta viranomaistiedotteesta. Hätäkeskus ei voi oma-aloitteisesti lähettää kohdennettua viranomaistiedotetta (tekstiviestiä), vaan se toimii toimivaltaisen viranomaisen kohdennettujen viranomaistiedotteiden välittäjänä. Kohdennetun viranomaistiedotteen laadinnassa tulee huomioida 160 merkin sisältörajoitus.

Hätäkeskus huolehtii tarvittavasta tiedottamisesta väestölle hätäliikenteen ennalta arvaamattomista merkittävistä häiriöistä. Hätäkeskus voi tällöin antaa muun viranomaistiedotteen, joka välitetään väestölle hätäkeskuksen päättämässä laajuudessa.

Ohjeessa käsitellään lisäksi liikennetiedottamista, turvallisuussäätiedottamista sekä ensitiedottamista meripelastuskeskukselle tai meripelastuslohkokeskukselle.

Ulkohälyttimillä ja liikkuvilla hälyttimillä annettavan *yleinen vaara* -merkin todetaan olevan viranomaistiedottamista ja rinnastettavissa hätätiedotteeseen. Yleinen vaara -merkkiä käytettäessä on aina pyrittävä huolehtimaan myös lisäinformaation antamisesta hätätiedotteella. Hätäkeskus ei poikkeuksellisia tilanteita lukuun ottamatta voi itsenäisesti käynnistää yleinen vaara -

merkkiä, vaan tekee sen ainoastaan toimivaltaisen viranomaisen käskystä. Myös *vaara ohi* -merkin käyttämisestä päättää toimivaltainen viranomainen. Poikkeuksellisessa tilanteessa, joka johtuu esimerkiksi viestiyhteyksien häiriöistä, hätäkeskus voi käynnistää itsenäisesti yleinen vaara -merkin.

Ohje on tarkoitus uudistaa vuoden 2010 loppuun mennessä.

2.7 Liikenne- ja viestintäministeriön lainsäädäntö ja ohjeet

Lainsäädäntö

Viestintämarkkinalain (393/2003) 90 §:n nojalla teleyrityksen on valmiussuunnittelulla ja poikkeusoloihin varautumisella huolehdittava siitä, että sen toiminta jatkuu mahdollisimman häiriöttömästi myös valmiuslaissa (1080/1991) tarkoitetuissa poikkeusoloissa sekä normaaliolojen häiriötilanteissa.

Yleisradio Oy:stä annetun lain (1380/1993) 7 §:n 2 momentin 7 kohdan mukaan yhtiön tulee välittää asetuksella tarkemmin säädettäviä viranomaistiedotuksia ja varautua televisio- ja radiotoiminnan hoitamiseen poikkeusoloissa.

Valtioneuvoston asetus viestintämarkkinoihin liittyvästä varautumisvelvollisuudesta ja viranomaistiedotteiden välittämisvelvollisuudesta (838/2003) on annettu viestintämarkkinalain 93 §:n, Yleisradio Oy:stä annetun lain 7 §:n sekä televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain (744/1998) 15 a §:n nojalla. Asetuksessa säännellään teleyrityksen velvollisuudesta välittää viranomais-tiedote, viranomaistiedotteen välittämisestä päättävistä viranomaisista, hätä-tiedotteen välityspisteestä, hätätiedotteen välitysjärjestelmästä, viranomais-tiedotteista poikkeusoloissa, sekä varautumissuunnitelmasta.

Edellä on mainittu myös sähköisen viestinnän tietosuojalaki (516/2004), jossa on säädetty teleyrityksen velvollisuudesta välittää kohdennettu viranomaistiedote.

Valmiusohje

Liikenne- ja viestintäministeriö on antanut ohjeen viranomaistiedotteiden lähettämisestä ja hätätiedotteiden välitysjärjestelmän toiminnasta (valmius-ohje 1/2008, 17.1.2008). Ohjeella tarkennetaan valtioneuvoston asetusta viestintämarkkinoihin liittyvästä varautumisvelvollisuudesta ja viranomais-

tiedotteiden välittämisvelvollisuudesta (838/2003). Ohjeessa todetaan kunkin järjestelmää käyttävän viranomaisen tai organisaation antavan tarvittaessa täydentävät ohjeet omalle organisaatiolleen.

Ohje on jaettu yhdeksään osaan, jotka ovat: 1) viranomaistiedotteiden välittämisvelvollisuus; 2) viranomaistiedotteen antamisesta päättävät viranomaiset; 3) viranomaistiedotteet; 4) tiedotteiden välitys- ja vastaanottopiste; 5) hätätiedotteen välitysjärjestelmä; 6) viranomaisten yhteistoiminta viranomaistiedotetta annettaessa; 7) viranomaisten hätätiedotteiden välitysjärjestelmän kokeilu; 8) esimerkkejä annetuista hätätiedotteista; sekä 9) kokemuksia ja ohjeita viranomaistiedotteiden laadinnasta ja lähettämisestä.

Viranomaistiedotteiden välitysvastuun osalta ohjeessa todetaan televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain (744/1998) 15 a §:n mukainen teleyrityksen välitysvastuu. Viranomaistiedotteen sisällöstä päättää aina tiedotteen antava viranomainen, eikä tiedotteen välittävä teleyritys saa muuttaa tiedotteen sisältöä. Välitysvastuuteen kuuluu, että tiedote tulee välittää väestölle viranomaisen päättämällä kielillä. Tiedotteen kääntämisestä muille kielille vastaa aina tiedotteen antava viranomainen, eikä teleyritys ole vastuussa käännösten asianmukaisuudesta. Kuten asetuksessa on säädetty, hätätiedote on välitettävä väestölle viivytyksettä. Muu viranomaistiedote on välitettävä väestölle heti, kun se on mahdollista ohjelmatoimintaa kohdittomasti häiritsemättä.

Ohjeessa todetaan ne viranomaiset, jotka ovat oikeutettuja antamaan hätätiedotteen tai muun viranomaistiedotteen. Viranomaisten tulee ilmoittaa Yleisradio Oy:lle ja muille viranomaistiedotteiden välitysvastuulle teleyrityksille niiden henkilöiden yhteystiedot, joilla asianomaisissa virastoissa on oikeus antaa hätätiedote tai muu viranomaistiedote välitettäväksi. Lisäksi tulee antaa yhteysnumero vastasoittoa varten.

Ohjeessa todetaan tilannetta johtavan viranomaisen arvioivan tilanteen vakavuuden ja päättävän väestön varoittamisesta sekä tällöin myös hätätiedotteen lähettämisestä. Ohjeessa luetteloidaan mahdollisia tilanteita, joissa hätätiedote saatetaan joutua antamaan. Lisäksi ohjeessa on esimerkkejä tilanteista, joissa voidaan joutua antamaan muu viranomaistiedote.

Tiedotteiden välitys- ja vastaanottopisteinä todetaan olevan: 1) hätäkeskus; 2) poliisin johtokeskus; 3) merivartioston johtokeskus; 4) rajavartioston esikunta (tilannekeskus); 5) Tiehallinnon liikennekeskus; sekä 6) lentopelastuskeskus. Säteilyturvakeskus ja Ilmatieteen laitos voivat välittää tiedotteen hätäkeskuksen tai liikennekeskuksen kautta. Hätätiedotteista poiketen muita viranomaistiedotteita ei automaattisesti välitetä hälytysjärjestelmän kautta kaupallisten teleyritysten (radioiden) lähetyksiin. Siitä, mille kauppal-

lisille teleyrityksille muita viranomaistiedotteita toimitetaan luettaviksi, päättää aina tiedotteen antava viranomainen.

Asetuksessa säädetyn mukaisesti ohjeessa toistetaan, että verkkoyrityksen velvollisuutena on hallinnassaan ja päätäntävallassaan olevan viestintäverkon osalta huolehtia, että verkossa voidaan välittää hätätiedotteita. Hätätiedotteiden välitysjärjestelmän kehittämisestä ja ylläpitämisestä valtiolle koituvista kustannuksista vastaa Huoltovarmuuskeskus.

Viranomaisten yhteistoiminta viranomaistiedotetta annettaessa tulee ohjeen mukaan järjestää siten, että tiedotteen antaminen on keskitetty tilanteen yleisjohtamisesta vastaavalle viranomaiselle. Muut viranomaiset liittävät tarpeen mukaan omaa informaatiotaan tiedotteeseen, jolloin tiedote antaa yhtenäisen kuvan tilanteesta sekä kunkin toimivaltaisen viranomaisen kootut varoitukset ja toimintaohjeet.

Hätätiedotteiden välitysjärjestelmää testataan säännöllisesti, laajin testaus on kerran vuodessa tapahtuva ns. VIRVA -kokeilu. Ohjeessa on kaksi esimerkkiä annetuista hätätiedotteista, koskien typpioksidipilveä ja koulurakennuksen paloa. Viranomaistiedotteen laatimisen avainasiana todetaan olevan nopeus ja selkeys. Tavoitteena tulee pitää suojautumisen tai varautumisen kannalta olennaisen tiedon toimittamista mahdollisimman nopeasti. Tiedotetekstin on oltava lyhyt ja pelkistetty, mutta sen on sisällettävä riittävästi tietoa, jotta kuulijalle ei jää epätietoisuutta tilanteen laadusta tai vakavuudesta. Tiedotteen teksti ei saa lietsoa paniikkia tai herättää kuulijoissa pelkoa.

2.8 Lainsäädännön ja ohjeiden keskinäinen suhde

Viranomaistiedotteiden antamiseen liittyvä lainsäätö on suppeaa, eikä anna viranomaisille nimenomaista toimivaltaperustaa tai konkreettisia toimintaohjeita. Erityisesti sisäasiainhallinnon lainsäädännön osalta on huomattava, ettei viranomaistiedotteiden antamista koskevaa nimenomaista sääntelyä ole. Sisäasiainhallinnossa on tästä johtuen sovellettu liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan sääntelyä, vaikka se on kuitenkin tarkoitettu sääntelemään teleyritysten velvollisuutta välittää viranomaistiedotteita.

Viestintämarkkinoihin liittyvästä varautumisvelvollisuudesta ja viranomais-tiedotteiden välittämisvelvollisuudesta annettu valtioneuvoston asetus (838/2003) sisältää konkreettisempaa sääntelyä teleyrityksen velvollisuudesta välittää viranomaistiedote, viranomaistiedotteen välittämisestä päättävistä viranomaisista, hätätiedotteen välityspisteestä, hätätiedotteen välitysjärjestelmästä, viranomaistiedotteista poikkeusoloissa, sekä varautumissuunnitel-masta.

Sääntelyä on tarkennettu ohjeilla, joista keskeisin on liikenne- ja viestintäministeriön ohje viranomaistiedotteiden lähettämisestä ja hätätiedotteiden välitysjärjestelmän toiminnasta (valmiusohje 17.1.2008). Ohjetta on sovellettu sisäasiainhallinnossa ja mm. sisäasiainministeriön poliisiosaston antamassa määräyksessä (SMDno/2008/596) poliisin ylijohdolla on vahvistanut poliisihallinnossa noudatettavaksi em. liikenne- ja viestintäministeriön ohjeen. Poliisin antaman ohjeistuksen kohdalla voidaan havaita, että ohje poliisin ulkoisesta tiedottamisesta (liitteenä määräyksessä poliisin viestinnästä (SM-2005-03391/YI-3)) eroaa vuonna 2008 annetusta määräyksestä tiedotteiden välittämisen osalta.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies toteaa em. ratkaisussaan (Dnro 361/2/09) vallitsevan epätietoisuutta siitä, mikä on viranomaistiedotteiden välittämistä koskevan valtioneuvoston asetuksen (838/2003) ja sitä täsmentävän liikenne- ja viestintäministeriön valmiusohjeen suhde kielilain 32 §:n 1 momenttiin. Ratkaisussa todetaan sekä Pohjois-Karjalan pelastuslaitoksen että Itä-Suomen lääninhallituksen pelastusosaston toivoneen liikenne- ja viestintäministeriön ohjeen täsmentämistä ohjeen ja kielilain 32 §:n välisen mahdollisen ristiriidan poistamiseksi. Myös sisäasiainministeriön pelastusosasto on nostanut lausunnossaan asian esiin.

Liikenne- ja viestintäministeriön valmiusohjeessa todetaan, että tiedotteen antava viranomais päättää siitä, millä kielillä tiedote annetaan. Pelastusviranomaiset ovat soveltaneet ohjetta omaan toimintaansa, ottamatta sinänsä huomioon, että ohje on tarkoitettu ensisijaisesti välitysvetvöllisille teleyrityksille. Erilainen *soveltamisnäkökulma* on johtanut epätietoisuuteen viranomaisen vetvöllisyyksistä. Hätätiedotteen antamisen osalta viranomaisen harkintavaltaa ei kielilain 32 §:n 1 momentin perusteella ole, koska hätätiedotteessa on kysymys yksilön hengen, terveyden ja turvallisuuden sekä omaisuuden ja ympäristön kannalta oleellisesta tiedosta.

Liikenne- ja viestintäministeriön ohjeessa mainitaan myös, että ”Viranomaisen tulee muutoinkin pyrkiä siihen, että ihmisen hengen, terveyden ja turvallisuuden sekä ympäristön ja omaisuuden kannalta oleellinen tieto annetaan koko maassa molemmilla virallisilla kielillä”. Tältä osin ei ole kyse soveltamisnäkökulmasta. Toteamus on kielilain 32 §:n 1 momentin kannalta ongelmallinen, koska kielilain ao. säännös nimenomaisesti velvoittaa antamaan tiedon molemmilla kansalliskielillä, pelkästään pyrkiminen siihen ei riitä.

Hätäkeskuksissa on koettu ongelmallisena ennakoon tiedettyjen huolto- tai korjaustöistä johtuvien teleliikenteen häiriöilmoitusten antaminen muuna viranomaistiedotteena. Tämä johtuu siitä, että säädöksissä ei ole erikseen mai-

nittu ennalta tiedettyjen häiriötilanteiden tiedottamisvastuuta – onko se hätäkeskuksella vai operaattorilla? Kysymykseen liittyy Viestintäviraston antama suositus (310/2005 S), joka koskee teleyritysten tiedottamista hätäpuheluiden kannalta merkittävistä viestintäverkon, verkkopalvelun ja viestintäpalvelun häiriöistä. Sähköisen viestinnän tietosuojalain (516/2004) 35 §:n mukaan teleyrityksen on viipymättä ilmoitettava hätäkeskukselle, meripelastuskeskukselle ja meripelastuslohkokeskukselle hätäpuheluiden välittämisen kannalta merkittävistä viestintäverkon, verkkopalvelun ja viestintäpalvelun vikatilanteista ja häiriötilanteista.

Sisäasiainhallinnon osalta voidaan kokoavasti todeta, ettei missään sisäasiainhallinnon säädöksessä ole nimenomaisesti säännelty viranomaistiedottamisesta. Sisäasiainhallinnon ohjeistamisen osalta voidaan puolestaan todeta, että sen paremmin koko sisäasiainhallintoa koskevia kuin toimialakohtaisiakaan — alun perin sisäasiainhallinnossa valmisteltuja ja nimenomaisesti sisäasiainhallinnolle suunnattuja — ohjeita viranomaistiedotteiden antamiseen ei ole. Viranomaistiedotteiden antamisessa on näin ollen jouduttu nojautumaan liikenne- ja viestintäministeriön lainsäädäntöön ja ohjeisiin. Myös viranomaistiedotteen antamisen edellytysten määrittely on em. tekijöistä johtuen jäänyt riippumaan liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan säädöksistä.

Viranomaistiedotteiden antamista koskevaa sääntelyä voidaan lähestyä joko viranomaistiedotejärjestelmän käyttöä koskevana kysymyksenä tai sen kannalta, minkälainen toimivalta ja vastuu viranomaistiedotteita antavilla viranomaisilla on. Sisäasiainhallinnon viranomaisten näkökulmasta tiedotejärjestelmän käyttö ei ole ongelma. Ongelmallisia tilanteita saattaa sen sijaan syntyä esimerkiksi silloin, kun viranomainen joutuu hätätiedotteella rajoittamaan joitain yhteiskunnallisia toimintoja, kuten ihmisten liikkumista tai yritysten toimintavapautta. Rajoituksista saattaa seurata esimerkiksi suuria taloudellisia menetyksiä. Sisäasiainhallinnon viranomaisten kannalta hallinnon oman sääntelyn puuttuminen näkyy tietynlaisina ongelmina määrittää viranomaistoimivaltaa ja ottaa kantaa niihin kysymyksiin, jotka koskevat viranomaistiedottamisesta aiheutuvia seuraamuksia yhteiskunnallisten toimintojen rajoittamisen osalta.

3 Viranomaistiedotteiden kääntämisvaihtoehdot

3.1 Jokainen viranomainen hoitaa kääntämisen itse

Viranomaistiedotteet (häätiedotteet ja muut viranomaistiedotteet) sisältävät pääsääntöisesti yksilön hengen, terveyden ja turvallisuuden sekä omaisuuden ja ympäristön kannalta oleellista tietoa, joka kielilain mukaisesti pitää aina tiedottaa koko maassa molemmilla kansalliskielillä. Lisäksi saamelaisien kotiseutualueella pitää tiedotus hoitaa myös saamen kielilain mukaisesti. Lähtökohta on, että tiedottaminen tulee aina hoitaa samanaikaisesti kaikilla kielillä.

Sisäasiainhallinnon viranomaisten valmiudet hoitaa kääntäminen lainsäädännön edellyttämällä tavalla ovat tällä hetkellä puutteelliset. Lähtökohtaisesti kääntämisvastuu on sillä viranomaisella, joka viranomaistiedotteen antaa eli jokaisen viranomaisen pitäisi hoitaa kääntäminen itse. Jos kääntämistä ei ole etukäteen ohjeistettu ja siihen ei ole varattu resursseja, kansalaisten varoittaminen saattaa viivästyä. Useimmilla viranomaisilla ei ole niin kielitaitoista henkilöstöä ympärivuorokauden työssä, että kääntäminen voitaisiin hoitaa oman henkilöstön toimesta. Kääntäjien palkkaaminen tiedotustarpeita varten paikallispoliisiin, pelastuslaitoksille ja Rajavartiolaitoksen eri yksiköihin ei ole mahdollista.

Viranomaistiedotteita ei voi etukäteen käännettä eri tilanteita varten, koska tilanteita ei pystytä etukäteen riittävän tarkasti ennakoimaan. Käännösohjelman käyttäminen ei myöskään tule kysymykseen, koska käännöksen oikeellisuuteen pitää voida ehdottomasti luottaa. Lisäksi käännösohjelma on varsin mekaaninen tapa kääntää sanoma kieleltä toiselle, eikä sen avulla voida arvioida niitä kielen vivahteita, joita tilanteessa mahdollisesti on otettava huomioon.

Yksi vaihtoehto voisi olla, että kaikki viranomaiset tekevät sopimuksen jonkun käännöstoimiston kanssa. Tällaiseen järjestelyyn liittyy kuitenkin paljon epävarmuustekijöitä. Viranomaistiedotteiden käännökset pitää saada nopeasti ja kääntäjän tulee tuntea viranomaisten käyttämä terminologia hyvin. Järjestely saattaisi tulla suhteellisen kalliiksi, jos käännöstoimistolta edellytettäisiin ympärivuorokautista valmiutta. Lisäksi viranomaistiedotteen antava viranomainen olisi joka tapauksessa vastuussa tiedotteen sisällöstä ja velvollinen tarkistamaan käännöksen oikeellisuuden.

3.2 Uusi kielipalveluyksikkö hoitaa kääntämisen

Valtiovarainministeriössä on valmisteltu hallituksen esitys laiksi valtion kielipalvelujen tuottamisesta. Esityksen mukaan osa valtion kielipalvelujen tuottamisesta keskitetään Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston yhteyteen perustettavaan kielipalveluyksikköön, jolta valtion viranomaisten tulee lähtökohtaisesti hankkia käännöspalvelut. Yksikön tuottamat palvelut olisivat valtion viranomaisille maksuttomia.

Kielipalveluyksikön tehtävänä olisi tarjota valtion viranomaisille käännöspalveluja, terminologisia palveluja, tulkkaustehtävien koordinointia, kielipalvelujen kilpailutusta ja hankintaa valtionhallinnolle. Säädöstekstien kääntäminen jäisi valtioneuvoston käännöstoimiston tehtäväksi. Lakiesitys ei myöskään koskisi saamenkielisiä kielipalveluja, joita nykyisin hoitaa Saamelaiskäräjien saamen kielen toimisto.

Erityisestä syystä viranomaisen olisi esityksen mukaan mahdollista poiketa kielipalvelujen hankintavelvoitteesta kielipalveluyksiköltä. Erityisiä syitä voisivat olla esimerkiksi käännettävän tekstin lyhyys, asiasisällön yleisyys ja asian kiireellisyys.

Ehdotuksen mukaan vuoden 2011 alusta siirrettäisiin ministeriöiden kielipalveluja hoitava henkilöstö tehtävineen aluehallintoviraston kielipalveluyksikköön. Sisäasiainministeriössä siirto koskisi neljää kielenkääntäjää, joista kaksi on ruotsin kielen kääntäjiä. Muu valtion kielipalvelujen kokoaminen kielipalveluyksikköön tapahtuisi vuoden 2013 alusta. Ministeriöissä työskentelee noin 40 henkilöä ja muissa valtion virastoissa noin 80 henkilöä käännöstehtävissä.

Hallinto- ja kuntaministeri Tapani Tölli päätti elokuussa 2010, ettei valtion kielipalvelujen tuottamista koskevaa hallituksen esitystä anneta tällä vaalikaudella, vaan se siirtyy seuraavalle vaalikaudelle.

Viranomaistiedotteiden kääntämisen näkökulmasta kielipalveluyksikkö ei tunnu toimivalta ratkaisulta. Kielipalveluyksikön palvelut koskevat vain valtion viranomaisia, joten pelastuslaitokset joutuisivat hoitamaan kääntämisen edelleen itse. Lisäksi kielipalveluyksikkö toiminee vain virka-aikana. Kääntämistarve voi tulla mihin aikaan vuorokaudesta tahansa.

3.3 Hätäkeskuslaitos hoitaa kääntämisen keskitetysti

Viranomaistiedotteita voivat välittää ja vastaanottaa hätäkeskus, poliisin johtokeskus, merivartioston johtokeskus, rajavartioston tilannekeskus, tieliikennekeskus ja lentopelastuskeskus. Säteilyturvakeskus ja Ilmatieteen laitos voivat välittää tiedotteensa hätäkeskuksen tai tieliikennekeskuksen kautta. Sisäasiainhallinnon viranomaiset välittävät viranomaistiedotteet Yleisradioon ja muille teleyrityksille pääsääntöisesti hätäkeskuksen ja poliisin johtokeskuksen kautta.

Jotta viranomaistiedotteiden kääntäminen olisi nopeaa ja toimisi ympärivuorokauden, tiedotteiden kääntäminen tulisi keskittää yhteen ympärivuorokauden toiminnassa olevaan pisteeseen eli käytännössä hätäkeskukseen. Hätäkeskuksen henkilökunta on tällä hetkellä kaikkein rutinoituneinta viranomaistiedotteiden välittämiseen.

Jos kaikki viranomaistiedotteet välitettäisiin hätäkeskuksen kautta, hätäkeskus voisi myös päivittää viranomaistiedotteet internetiin, jolloin ne olisivat yhdellä päivityksellä kaikkien viranomaistiedotteita julkaisevien tahojen käytettävissä.

Hätäkeskuksen kääntämisvastuusta tulisi säätää lailla. Lisäksi sisäasianhallinnon viranomaiset tulisi ohjeistaa käyttämään hätäkeskusta kaikkien viranomaistiedotteiden välityspisteenä. Hätäkeskuksen henkilöstöresursseissa tulisi myös huomioida kääntämistehtävien hoitaminen. Paras vaihtoehto olisi, että viranomaistiedotteiden välittäminen ja kääntäminen keskitettäisiin yhteen hätäkeskukseen. Tällöin sille tulisi riittävä osaaminen.

4 Asiantuntijoiden kuuleminen

Työryhmä on kuullut eri tahoja esittämällä etukäteen laadittuja kysymyksiä. Kirjallisesti on kuultu seuraavia tahoja: Saamelaiskäräjät, Svenska Finlands folkting, valtiovarainministeriö, Säteilyturvakeskus, Ilmatieteen laitos, Liikenneviraston tieliikennekeskus ja Lentopelastuskeskus. Suullisena kuulemisena on toteutettu oikeusministeriön kuuleminen.

4.1 Oikeusministeriö

Oikeusministeriöstä oli työryhmän kuultavana 16.4.2010 ylitarkastaja Maj Krogell-Haimi. Kuultavana samassa tilaisuudessa oli lisäksi sisäasiainministeriön lainsäädäntöjohtaja Kimmo Hakonen. Oikeusministeriölle (sekä tiedoksi lainsäädäntöjohtaja Hakoselle) oli esitetty kuulemista varten etukäteen seuraavat kysymykset:

1. Koska viranomaisten on hoidettava tiedottaminen molemmilla kansalliskielillä?
2. Pitääkö tiedottaminen eri kielillä hoitaa aina samanaikaisesti?
3. Tulisiko perusoikeuksien toteutumisen näkökulmasta hätätiedotteet antaa tänä päivänä myös joillakin muilla kielillä kuin suomeksi ja ruotsiksi? Kun hätätiedote annetaan aina valtakunnallisena, mitkä muut kielet pitäisi huomioida hätätiedottamisessa?
4. Kielilaissa todetaan, että ministeriöllä on velvollisuus huolehtia siitä, että yksilön hengen ja turvallisuuden sekä omaisuuden ja ympäristön kannalta oleellinen tieto annetaan koko maassa molemmilla kansalliskielillä. Mitä ”huolehtiminen” käytännössä tarkoittaa?
5. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan säädöksissä on säännelty teleyritysten velvollisuudesta välittää viranomaistiedotteita. Sisäasiainhallinnon säädöksissä ei sitä vastoin ole nimenomaisesti säännelty viranomaistiedotteiden antamisesta. Tulisiko poliisin, pelastustoimen, Rajavartiolaitoksen ja Hätäkeskuslaitoksen velvoitteesta ja toimivallasta antaa viranomaistiedotteita ml. hätätiedotteita säätää ao. viranomaisia koskevissa laeissa?
6. Miten sisäasiainministeriön tulisi oikeusministeriön mielestä toimia, jotta kielelliset oikeudet tulisivat huomioitua poliisin, pelastustoimen, Rajavartiolaitoksen ja Hätäkeskuslaitoksen tiedottamisessa ml. hätätiedotteet ja muut viranomaistiedotteet?

1. Koska viranomaisten on hoidettava tiedottaminen molemmilla kansalliskielillä?

Oikeusministeriön mukaan kielilain lähtökohta on selkeä, vaikka tilanteiden etukäteinen määrittely onkin hankalaa. Viranomaisten on aina hoidettava tiedottaminen molemmilla kansalliskielillä kielilain 32 §:n 1 momentin toisen virkkeen mukaisissa tilanteissa. Kielilakia tulisi tulkita mieluummin laa-

jentavasti kuin supistavasti, jolloin lähtökohtaisesti mahdollisimman moni tilanne lukeutuisi molemmilla kansalliskielillä tapahtuvan tiedottamisen piiriin.

2. Pitääkö tiedottaminen eri kielillä hoitaa aina samanaikaisesti?

Oikeusministeriön mukaan tiedottaminen molemmilla kansalliskielillä tulee hoitaa aina samanaikaisesti huolimatta siitä, mihin asiaan liittyen viranomaistiedote annetaan.

3. Tulisiko perusoikeuksien toteutumisen näkökulmasta hätätiedotteet antaa tänä päivänä myös joillakin muilla kielillä kuin suomeksi ja ruotsiksi? Kun hätätiedote annetaan aina valtakunnallisena, mitkä muut kielet pitäisi huomioida hätätiedottamisessa?

Oikeusministeriö viittaa kielilain 2 §:ään, jonka mukaan viranomainen voi antaa parempaa kielellistä palvelua kuin kielilaissa edellytetään. Perustuslaissa säädetty yksilön perusoikeudet aiheuttavat vaatimuksia myös kolmansien kielten käytöstä viranomaistiedottamisessa.

4. Kielilaissa todetaan, että ministeriöllä on velvollisuus huolehtia siitä, että yksilön hengen ja turvallisuuden sekä omaisuuden ja ympäristön kannalta oleellinen tieto annetaan koko maassa molemmilla kansalliskielillä. Mitä ”huolehtiminen” käytännössä tarkoittaa?

Oikeusministeriön mukaan ministeriön huolehtimisvelvollisuus tarkoittaa joko ministeriön välitöntä osallistumista tiedon antamiseen molemmilla kansalliskielillä tai ohjeistuksen antamista alaiselle hallinnolle. Huolehtimisvelvollisuuteen kuuluu säännöllinen toiminnan valvonta esimerkiksi sen osalta, miten annettuja ohjeita noudatetaan. Valvontaa ei tule ymmärtää erikseen yksittäistapauksiin kohdistuvaksi valvonnaksi.

5. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan säädöksissä on säännelty teleyritysten velvollisuudesta välittää viranomaistiedotteita. Sisäasiainhallinnon säädöksissä ei sitä vastoin ole nimenomaisesti säännelty viranomais-tiedotteiden antamisesta. Tulisiko poliisin, pelastustoimen, Rajavartiolaitoksen ja Hätäkeskuslaitoksen velvoitteesta ja toimivallasta antaa viranomais-tiedotteita ml. hätätiedotteita säätää ao. viranomaisia koskevissa laeissa?

Oikeusministeriö toi esiin valtioneuvoston asetuksen viestintämarkkinoihin liittyvästä varautumisvelvollisuudesta ja viranomaistiedotteiden välittämisvelvollisuudesta (838/2003), jonka 2 §:n sanamuoto ”viranomaisen päättämällä kielillä” on johtanut väärään, kielilain vastaiseen tulkintaan esimerkiksi em. Joensuun lukkotehtaan palon yhteydessä. Oikeusministeriö mielestä ohjeistuksen tarkentamiseen sisäasiainhallinnossa olisi nähtävästi tarvetta. Sinänsä kysymys on myös terminologian täsmentämisestä, koska viranomaistiedotteiden antaminen saattaa erottua huonosti kaikenlaisesta viranomaisten tiedottamistoiminnasta.

6. Miten sisäasiainministeriön tulisi oikeusministeriön mielestä toimia, jotta kielelliset oikeudet tulisivat huomioitua poliisin, pelastustoimen, Rajavartiolaitoksen ja Hätäkeskuslaitoksen tiedottamisessa ml. hätätiedotteet ja muut viranomaistiedotteet?

Sisäasiainministeriö voisi antaa viranomaistiedotteiden antamisesta asianmukaiset ohjeet, jotka olisivat kielilain mukaiset. Tiedottamisen vastuukysymykset pitäisi tehdä mahdollisimman selviksi. Huomiota tulisi kiinnittää lisäksi viranomaisten koulutukseen ja kielitaitovaatimuksiin. Käytännön tasolla tiedotteiden antamiseen liittyvien käännošetjujen tulisi olla kunnossa ja mahdollisuutta käyttää jonkinlaisia sabluunoita tiedotteiden laatimisessa selvittää. Tiedottaminen eri kielillä tulisi huomioida harjoituksissa.

4.2 Svenska Finlands folkting

Svenska Finlands folktingetille esitettiin seuraavat kysymykset:

1. Miten ruotsinkielisen väestön varoittaminen tulisi mielestänne hoitaa?
2. Miten hyvin poliisi, pelastustoimi, Rajavartiolaitos ja Hätäkeskuslaitos hoitavat mielestänne kansalaisten varoittamisen eri kielillä?
3. Miten sisäasiainministeriön tulisi mielestänne toimia, että kielelliset oikeudet tulisivat huomioitua poliisin, pelastustoimen, Rajavartiolaitoksen ja Hätäkeskuslaitoksen tiedottamisessa ml. hätätiedotteet ja muut viranomais-tiedotteet?

1. Miten ruotsinkielisen väestön varoittaminen tulisi mielestänne hoitaa?

Folktinget vetoaa siihen, että suomen ja ruotsin kielet ovat Suomen perustuslain mukaan tasavertaisia kansalliskieliä, minkä johdosta julkisen vallan on huolehdittava suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samoin perustein. Perustuslain säännöksiä tarkennetaan kielilaissa (423/2003). Viranomaisilla on täten lakisääteinen velvollisuus varoittaa sekä suomen- että ruotsinkielistä väestöä ja käyttää molempia kieliä. Kielilain 32 §:n 1 momentin mukaan toimivaltaisen ministeriön on huolehdittava siitä, että yksilön hengen, terveyden ja turvallisuuden sekä omaisuuden ja ympäristön kannalta oleellinen tieto annetaan koko maassa molemmilla kansalliskielillä. Kielilain esitöiden mukaan (HE 92/2002 vp) tämä tieto on annettava sekä suomeksi että ruotsiksi riippumatta kunnan kielellisestä asemasta. Säännökset täyttävät tältä osin julkisen vallan velvollisuuden turvata perusoikeudet perustuslain 22 §:n mukaisesti.

Folktinget toteaa, että hätätilanteissa suomen- ja ruotsinkielisen väestön oikeus saada hätätiedotteet omalla kielellään voi olla ratkaisevan tärkeä. Monet ruotsinkieliset suomalaiset hallitsevat suomen kielen vaihtelevasti, mutta Suomessa on myös kymmeniä tuhansia ihmisiä (Ahvenanmaan maakunnan

lisäksi), jotka eivät tule toimeen suomen kielellä. Liikkuvuus maan sisällä vaikuttaa osaltaan siihen, että kaksikielistä tietoa ei voida keskittää ainoastaan ruotsin- ja kaksikielisiin kuntiin. Hätätiedotteet on siis annettava suomeksi ja ruotsiksi koko maassa. Toimivaltainen ministeriö vastaa siitä, että asia toteutuu käytännössä.

2. Miten hyvin poliisi, pelastustoimi, Rajavartiolaitos ja Hätäkeskuslaitos hoitavat mielestänne kansalaisten varoittamisen eri kielillä?

Folktinget viittaa siihen, että apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt on ottanut eräässä ratkaisussaan kantaa kielellisiin perusoikeuksiin hätätiedotteita annettaessa (Dnro 361/2009, 30.9.2009). Apulaisoikeusasiamies vetoaa siihen, että julkisen vallan tulee turvata kielelliset oikeudet omatoimisesti. Apulaisoikeusasiamies toteaa, että ministeriön tulee määritellä, kuka vastaa hätätiedotteiden kääntämisestä, ja korostaa, että voi olla perusteltua tarkistaa hätätiedotteita koskevaa sääntelyä.

Omassa toiminnassaan folktinget on useamman kerran käsitellyt asioita, jotka koskevat yksinomaan suomen kielellä annettuja hätätiedotteita ja myös kiinnittänyt eduskunnan oikeusasiamiehen huomion näihin ongelmiin (7.5.2009). Abloyn Joensuun lukkotehtaan palon yhteydessä (30.1.2009) viranomaiset lähettivät tiedotusvälineille hätätiedotteen ainoastaan suomeksi. Nesteen Porvoon jalostamossa tapahtuneen rikkivuodon johdosta (24.7.2009) lähetettiin jälleen ainoastaan suomenkielinen hätätiedote tiedotusvälineille. Sellon kauppakeskuksessa Espoossa tapahtuneen ampumavälikohtauksen yhteydessä (31.12.2009) hätätiedote lähetettiin tiedotusvälineille sekä suomeksi että ruotsiksi. Ruotsinkielinen hätätiedote välitettiin kuitenkin television kautta vasta sen jälkeen, kun vaara käytännössä oli jo ohi, mikä viittaa siihen, että kaikki tiedotusvälineet saivat hätätiedotteen ruotsiksi huomattavasti suomea myöhemmin.

Folktinget korostaa, että sisäasiainministeriöllä on kokonaisvastuu hätätiedotteista sekä suomeksi että ruotsiksi. Sen vuoksi folktinget ehdottaakin, että ministeriö kääntää tämänkaltaiset kiireelliset hätätiedotteet ruotsiksi. Folktinget painottaa myös, että on tärkeää lähettää hätätiedotteet samanaikaisesti molemmilla kielillä.

3. Miten sisäasiainministeriön tulisi mielestänne toimia, että kielelliset oikeudet tulisivat huomioitua poliisin, pelastustoimen, Rajavartiolaitoksen ja Hätäkeskuslaitoksen tiedottamisessa ml. hätätiedotteet ja muut viranomais-tiedotteet?

Folktinget ehdottaa, että hätätiedotteita sääntelevässä erityislainsäädännössä viitataan kielilain 32 §:n 1 momenttiin. Lisäksi folktinget ehdottaa, että sisäasiainministeriö antaa sitovat ohjeet ja järjestää koulutusta niille viranomaisille ministeriön toimialalla, joita nämä säännökset koskevat.

4.3 Saamelaiskäräjät

1. Miten saamelaisväestön varoittaminen tulisi mielestänne hoitaa?

Saamelaiskäräjien mukaan saamelaisväestön varoittaminen tulee hoitaa aina kaikilla kolmella saamen kielellä (inarinsaame, kolttasaame ja pohjoissaame) saamenkielisisissä tiedotusvälineissä kuten Sami Radiossa ja Norjan puolella toimitetussa Ávvir -lehdessä. Internet ei tavoita kuin osan saamelaisväestöstä, koska monilta syrjäkyliltä saamelaisten kotiseutualueella puuttuu internet-yhteydet kokonaan tai yhteydet ovat huonot. Varoitukset tulee antaa Lapin Radiossa ja kiireellisyydestä riippuen tulee käyttää paikallislehtiä.

2. Miten hyvin poliisi, pelastustoimi, Rajavartiolaitos ja Häätakeskuslaitos hoitavat mielestänne kansalaisten varoittamisen eri kielillä?

Saamelaiskäräjien mielestä poliisin, pelastustoimen, Rajavartiolaitoksen ja Häätakeskuslaitoksen palvelukseen tulee palkata saamenkielentaitoista henkilöstöä tai järjestää asia kouluttamalla henkilöstöä saamen kielestä. Saamelaiskäräjät viittaa Saamen kielilakiin (1086/2003), jonka mukaan valtion viranomaisten palveluksessa olevilla virkamiehillä on tietyin edellytyksin mahdollisuus saada palkallista virkavapautta saamen kielen taidon hankkimista varten.

Saamenkielisen henkilöstön puute voi olla apua tarvitsevalle henkilölle hengenvaarallista. Saamelaisväestössä on lapsia ja vanhuksia, jotka eivät osaa suomea. Lisäksi on tärkeää, että saamelaisten kotiseutualueella toimivilla viranomaisilla on hyvä paikallistuntemus alueesta. Paikannimet kartoissa ja saamelaisten käyttämät perinteiset nimet ko. paikoista eivät aina ole samoja.

3. Miten sisäasiainministeriön tulisi mielestänne toimia, että kielelliset oikeudet tulisivat huomioitua poliisin, pelastustoimen, Rajavartiolaitoksen ja Häätakeskuslaitoksen tiedottamisessa ml. hätätiedotteet ja muut viranomais-tiedotteet?

Viranomaisten palveluksessa oleville virkamiehille tulee säännöllisesti järjestää koulutusta saamelaisten kielellisistä oikeuksista, saamen kielilaita, saamen kielistä ja siitä mitä saamen kieltä milläkin alueella puhutaan. Saamelaisten kotiseutualueella viranomaisten tiedotteet ja ohjeet tulisi laatia kaikilla kolmella saamen kielellä.

4.4 Valtiovarainministeriö

Valtiovarainministeriölle esitettiin seuraavat kysymykset:

1. Voiko Valtionhallinnon kielipalveluyksiköstä ostaa viranomaistiedotteiden kääntämiseen liittyviä nopeita käännöspalveluita myös virka-ajan ulkopuolella?
2. Voiko Valtionhallinnon kielipalveluyksikkö tuottaa käännöspalveluita myös kunnallisille viranomaisille (pelastuslaitokset)?

Valtiovarainministeriön vastauksessa todetaan, ettei virka-ajan ulkopuolisista nopeista käännöspalveluista olla vielä keskusteltu ja asia käsitellään toimenpanovaiheessa vuonna 2011. Valtionhallinnon kielipalveluyksikkö ei tee käännöksiä kunnallisille laitoksille.

4.5 Säteilyturvakeskus, Ilmatieteen laitos, Liikenneviraston tieliikennekeskus ja Lentopelastuskeskus

Säteilyturvakeskukselle, Ilmatieteen laitokselle, Liikenneviraston tieliikennekeskukselle (aiemmin Tiehallinnon liikennekeskus) ja Lentopelastuskeskukselle esitettiin seuraavat samanlaiset kysymykset:

1. Millä tavoin [kuultava taho] on varautunut hätätiedotteen antamiseen?
2. Onko hätätiedotteen antamisessa huomioitu tiedotteen antaminen samanaikaisesti molemmilla kansalliskielillä ja tarvittaessa myös muilla kielillä?
3. Ovatko viranomaistiedotteiden lähettämiseen liittyvät käytännöt ja prosessit (esim. eri vaiheiden määrä) mielestänne toimivia ja selkeitä?
4. Onko mielestänne olemassa jotain sellaisia viranomaistiedotteiden antamiseen ja kääntämiseen liittyviä ongelmia, joita viranomaisten tulisi yhdessä selvittää ja ratkaista?

1. Millä tavalla [kuultava taho] on varautunut hätätiedotteen antamiseen?

- Säteilyturvakeskuksella on hätätiedotteen ja muun viranomaistiedotteen antamisesta olemassa yksityiskohtainen ohjeistus. Henkilöitä, joiden tehtäviin tiedotteiden valmistelu ja lähettäminen kuuluu, koulutetaan säännöllisin väliajoin. Sellaisista tilanteista, joissa Säteilyturvakeskus voisi hätä- tai muun viranomaistiedotteen antaa, on kirjoitettu valmiit mallitekstit. Erilaisia mallitekstejä on 8 kappaletta. Malliteksteistä on pyydetty lausunto Yleisradio Oy:ltä.

- Ilmatieteen laitoksella on ympärivuorokautinen valmius tiedottaa poikkeuksellisen vaarallisista sääilmiöistä. Laitoksessa on määritelty tarkat kriteerit hätätiedotteiden ja muiden viranomaistiedotteiden antamiselle. Jatkuvasti ylläpidettävä ohjeistus on talletettuna laatujärjestelmään. Uudet työntekijät perehdytetään laatujärjestelmän mukaisesti myös niiden antamiseen samoin kuin muihin työtehtäviin, esimerkiksi varoituksiin. Hätätiedotteiden ja muiden viranomaistiedotteiden antamisesta järjestetään koulutusta mm. yhteis-

työssä YLE Radio Suomen ja Radio Vegan kanssa. Häätiedotetta Ilmatieteen laitos ei ole vielä joutunut antamaan. Muu viranomaistiedote on annettu muutaman kerran. Tällaisten tilanteiden jälkeen on asiaa käyty läpi sääpäivystyksen palavereissa, joissa on läsnä myös henkilöitä, jotka eivät ole tiedotteen antamisen aikaan olleet paikalla ja saavat käytännön tietoa asiasta kollegoiltaan, jotka ovat olleet paikalla.

- Tiehallinnon liikennekeskuksesta tuli 1.1.2010 alkaen Liikenneviraston tieliikennekeskus. Tieliikennekeskus toimii nykyisellään neljässä toimipisteessä ja 24/7-päivystysperiaatteella. Tieliikennekeskus on varautunut häätiedotteen antamiseen laatimalla päivystäjille yksityiskohtaisen ohjeen häätiedotteen laatimisesta ja lähettämisestä. Ohje sisältää kriteerit ja esimerkkejä häätiedotteen lähettämisestä edellyttävistä tapahtumista. Ohjetta ylläpidetään kaikkien päivystäjien saatavilla olevassa ohjekansiossa. Ohjeen mukainen toiminta on perehdytetty päivystäjille. Ohjeen liitteenä / linkkinä on häätiedote -lomake.

- Lentopelastuskeskus on laatinut toimintaohjeen lentopelastusjohtajille, jossa kuvataan häätiedotteen ja muun viranomaistiedotteen erot ja käyttömahdollisuudet. Lisäksi on laadittu esitetytty kaavake käytettäväksi viranomaistiedotteen laadinnassa kadonnutta ilma-alusta etsittäessä.

2. Onko häätiedotteen antamisessa huomioitu tiedotteen antaminen samanaikaisesti molemmilla kansalliskielillä ja tarvittaessa myös muilla kielillä?

- Säteilyturvakeskus: Mallitekstit on käännetty ruotsiksi, mikä nopeuttaa ruotsinkielisen tiedotteen valmistumista. Mallitiedotteita ei ole toistaiseksi käännetty englanniksi.

- Ilmatieteen laitos: Asia on huomioitu Ilmatieteen laitoksessa. Päivittäin tehdään ennusteita ja varoituksia sekä suomeksi että ruotsiksi, joten sääsanasto sujuu kummallakin kielellä.

- Tieliikennekeskuksella on päivystäjien osaamisen puitteissa valmiudet antaa myös ruotsinkielisiä tiedotteita. Tieliikennekeskuksen häätiedoteohjeessa kaksikielistä tiedotteiden antamista ei ole erityisesti painotettu.

- Lentopelastuskeskus: Kaavakkeessa ei ole huomioitu muun kuin suomen kielen käyttöä. Lentopelastuskeskus tulee laatimaan vastaavan kaavakkeen myös ruotsinkieliselle tiedotteelle.

3. Ovatko viranomaistiedotteiden lähettämiseen liittyvät käytännöt ja prosessit (esim. eri vaiheiden määrä) mielestänne toimivia ja selkeitä?

- Säteilyturvakeskuksen mielestä käytännöt ja prosessit ovat selkeitä.
 - Ilmatieteen laitos: Hätätiedotteet lähetetään telefaksilla, joka nykyään tuntuu jo aika vanhanaikaiselta menetelmältä, mutta on todennäköisesti varmempi kuin muut menetelmät. Käytännön kokemusta hätätiedotteista ei vielä ole, koska Ilmatieteen laitos on käyttänyt vain muuta viranomaistiedotetta. Muun viranomaistiedotteen kohdalta jää vaiheita pois, koska tällöin lähetetään suoraan telefaksisanoma Yleisradioon, josta soitetaan varmistussoitto. Hätätiedotteet menevät mutkan kautta, mikä hidastanee niiden välitystä.
 - Tieliikennekeskus laatii liikennetiedotteen vuosittain noin tuhanteen tieliikenteen häiriötapaukseen, joten normaali liikenteen häiriötiedottaminen on päivystäjien päivittäistä työtä. Sen sijaan hätä- tai muita viranomaistiedotteita tieliikennekeskuksen ei ole tarvinnut laatia kertaakaan nykyisen asetuksen (838/2003) muutoksen voimaantulon 1.9.2007 jälkeen. Hätätiedottamisen prosessi on kuitenkin hyvin pitkälle samankaltainen kuin liikenteen häiriötiedottamisen prosessikin, joten päivystäjillä on olemassa varsin hyvä osaaminen ja kokemus vastaavanlaisesta tiedottamisesta. Suurin ero hätätiedottamisen ja liikenteen häiriötiedottamisen välillä on tiedottamisessa käytettävät työkalut. Hätätiedottaminen toteutetaan täyttämällä sähköinen lomake, tulostamalla se, ja lähettämällä tuloste manuaalisesti faksilla. Normaalisissa liikenteen häiriötiedottamisessa kaikki työvaiheet — tiedotteen muodostaminen, lähetyslistojen haku ja tiedotteen lähetys — toteutetaan sähköisesti tieliikennekeskuksen tietojärjestelmällä. Koska hätätiedotteiden antamistarve on hyvin harvinainen, niin nykyiset hätätiedottamisen työkalut ovat sellaisenaan riittävät ja selkeät, ja mahdollistavat asianmukaisen ja riittävän ajantasaisen hätätiedottamisen. Liikenneviraston tieliikennekeskus ei ole käyttänyt liikennetiedottamisessa myöskään muuta viranomaistiedotetta. Tieliikennekeskuksella on nykyisellään sopimus Yleisradion kanssa liikennetiedotteiden lukemisesta radiolähetyksissä. Koska nykyisellä liikenteen häiriötiedottamisella saavutetaan samat tavoitteet kuin muulla viranomaistiedottamisella voitaisiin saavuttaa, ei tarvetta muiden viranomaistiedotteiden käyttämiseen ole ollut.
 - Prosessi on Lentopelastuskeskuksen mielestä riittävän selkeä. On tärkeää, että lähettäjä voidaan varmistaa luotettavasti.
- 4. Onko mielestänne olemassa jotain sellaisia viranomaistiedotteiden antamiseen ja kääntämiseen liittyviä ongelmia, joita viranomaisten tulisi yhdessä selvittää ja ratkaista?*
- Säteilyturvakeskuksen mielestä olisi hyvä olla olemassa mahdollisuus tehdä ruotsinkielisen hätätiedotteen kielentarkastus. Säteilyturvakeskuksen mielestä tässä voisi harkita Yleisradion ruotsinkielisen toimituksen apua.

- Ilmatieteen laitos: Tekstin kirjoittaminen kahdella kielellä vie aikaa, mutta muuten ei ongelmia ole kääntämisessä. Tiedotteiden antamiseen liittyen on ongelmia siinä, että useampi viranomainen voi antaa samantyyppisestä asiasta hätätiedotteen tai muun viranomaistiedotteen ja vielä eri perustein. Tärkeää olisi selkeyttää eri viranomaisten vastuita ja sitä, että eri viranomaisten pitäisi ehkä jopa velvoittaa tekemään yhteistyötä tilanteissa, joissa mm. säätilanteilla on vaikutusta vaaratilanteen kehittymiseen. Ilmatieteen laitos antaa säähän liittyvistä asioista viranomaistiedotteen ja kriteerit niiden antamiselle ovat korkeat, koska Ilmatieteen laitos antaa varoituksia yms., joilla voidaan hoitaa vaarattomammat tilanteet. Muut viranomaiset voivat antaa herkemmin säähän liittyen viranomaistiedotteita koordinoimatta asiaa Ilmatieteen laitoksen kanssa. Tiehallinnon eli nykyisen Liikenneviraston kanssa on yhdessä sovittu pelisäännöistä, mikä on hyvä ratkaisu. Tällaisia käytäntöjä tulisi ottaa käyttöön myös Säteilyturvakeskuksen, pelastuslaitosten ja hätäkeskusten kanssa.
- Tieliikennekeskus on sopinut Ilmatieteen laitoksen kanssa äkillisten sää- ja kelimuutosten tiedottamisesta tienkäyttäjille. Tieliikennekeskuksen ja Ilmatieteen laitoksen välillä on sovittu, että tieliikennekeskus käyttää niin sanottua erittäin huonon kelin liikennetiedotetta tilanteissa, joissa keli muuttuu äkillisesti erittäin huonoksi. Näin ollen tieolojen kelitiedottamisesta vastuu on tieliikennekeskuksella. Vaaraa aiheuttavien säätilanteiden osalta päävastuu viranomaistiedottamisesta taas on Ilmatieteen laitoksella. Rajatapausten osalta on sovittu, että tieliikennekeskus ja Ilmatieteen laitoksen meteorologit ovat toisiinsa yhteydessä sää-/keitiedottamisen aloittamisesta.
- Lentopelastuskeskus: Mahdollisuus kaksikieliseen tiedottamiseen tulee olla olemassa. Mikäli se ei onnistu yksikön omin voimin, tulee sopia yhteistyöstä jonkin toisen toimijan kanssa. Lentopelastuskeskus tukeutuu tarvittaessa meripelastuskeskuksen ammattitaitoon ruotsinkielisessä viestinnässä.

4.6 Yhteenveto

Oikeusministeriö painotti kielilain noudattamista ja katsoi, ettei lain vaatimuksista ole olemassa tilannekohtaista harkintaa. Viranomaistiedotteiden antamiseen liittyvä lainsäädäntö ja ohjeet tulisi saattaa sellaiselle tasolle, että kielilain vaatimukset toteutuvat. Kielellisten oikeuksien toteutumista tulisi tehostaa myös yleisesti muutoin esimerkiksi huomioimalla vieraiden kielten käyttöä viranomaistiedottamisessa. Huolehtimisvastuu viranomaistiedottamisen sujumisesta on ministeriöllä.

Myös Svenska Finlands folkting painotti kielilain noudattamista. Viranomaistiedotteet tulee antaa koko maassa sekä suomeksi että ruotsiksi. Tiedottamisen tulee tapahtua molemmilla kielillä samanaikaisesti. Folkting toteaa niin ikään huolehtimisvastuun viranomaistiedottamisen sujumisesta olevan ministeriöllä.

Saamelaiskäräjät totesi lausunnossaan, että viranomaistiedottamisen tulee tapahtua saamelaisten kotiseutualueella kaikilla kolmella saamen kielellä. Viranomaisten tulee olla kielitaitoisia ja heillä tulee olla myös tarvittava paikallistuntemus.

Valtiovarainministeriön mukaan Valtionhallinnon kielipalveluyksikön mahdollisuus tuottaa nopeita käännöspalveluja virka-ajan ulkopuolella ratkeaa täytäntöönpanovaiheessa vuonna 2011. Kielipalveluyksikkö ei tuota palveluja kunnallisille viranomaisille.

Hätätiedotteen antamiseen on Säteilyturvakeskuksessa, Ilmatieteen laitoksessa, Liikenneviraston tieliikennekeskuksessa ja Lentopelastuskeskuksessa varauduttu laatimalla ohjeet. Henkilöstöä koulutetaan ja perehdytetään ja hätätiedotteen antamista varten on laadittu lomakkeita.

Hätätiedotteen antamiseen molemmilla kansalliskielillä on Säteilyturvakeskuksessa varauduttu laatimalla mallitekstejä molemmilla kielillä. Ilmatieteen laitoksella on rutinoitunut asioiden esittämiseen molemmilla kansalliskielillä. Liikenneviraston tieliikennekeskus hoitaa tiedottamisen molemmilla kansalliskielillä, mutta viraston vastauksen mukaan kielikysymystä ei ole erikseen painotettu. Lentopelastuskeskus ei ole varautunut ruotsinkieliseen tiedottamiseen.

Viranomaistiedotteiden lähettämiseen liittyviä käytäntöjä ja prosesseja pidetään melko selkeinä ja toimivina. Ilmatieteen laitos pitää telefaksin käyttöä vanhentuneena, mutta sinänsä varmana teknisenä ratkaisuna.

Tekstien kääntämisessä ruotsiksi olisi Säteilyturvakeskuksen mukaan tarvetta laaduntarkkailulle. Ilmatieteen laitos puolestaan toteaa kääntämiseen menevän aikaa, mutta kääntäminen ei sinänsä ole ongelma. Vastauksissa tuodaan esiin myös, että vastuunjako eri viranomaisten välillä voitaisiin pyrkiä edelleen selkiyttämään.

5 Työryhmän ehdotukset

Työryhmä kävi työnsä aikana laajasti läpi viranomaistiedotteiden antamiseen, lähettämiseen ja kääntämiseen liittyvät säädökset ja ohjeet, viranomaisten toimintatavat, mahdolliset haasteet ja kehittämiskohteet.

Selvitystyönsä perusteella työryhmä ehdottaa toteutettavaksi seuraavat toimenpiteet:

1. Viranomaisten toimivallasta ja vastuusta antaa viranomaistiedotteita tulisi säätää lailla. Teleyritykset on lailla velvoitettu välittämään viranomaistiedotteita ja kohdennettuja viranomaistiedotteita (tekstiviestejä). Liikenne- ja viestintäministeriö on myös velvoittanut teleyritykset varautumaan normaaliolojen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin, jotta kansalaisten varoittaminen ei missään olosuhteissa vaarannu.

Poliisi, Rajavartiolaitos, pelastuslaitokset ja Hätaikeskuslaitos antavat suurimman osan viranomaistiedotteista. Viranomaistiedotteita antavien viranomaisten velvollisuudesta ja toimivallasta antaa viranomaistiedotteita, ei ole nimenomaisesti säädetty viranomaisten toimintaa koskevassa lainsäädännössä tai muussa yleisesti viranomaistiedotteita antavia viranomaisia koskevassa laissa. Sääntelyn puuttuminen aiheuttaa kysymyksiä viranomaisten toimivallasta ja vastuusta erityisesti silloin, kun viranomaisen tiedottamisellaan rajoittaa esimerkiksi yksilön tai yrityksen toimintaa ja rajoituksista aiheutuu taloudellisia menetyksiä. Lakitasoinen sääntely helpottaisi myös hallinnon oman ohjeistuksen antamista. Lain tasolla tapahtuva viranomais-toimivallan ja vastuiden täsmällinen määrittely antaisi selkeän juridisen perustan toiminnalle.

Työryhmä ehdottaa, että joko eri viranomaisten toimintaa koskevassa lainsäädännössä tai sitten kaikkia viranomaisia koskevassa laissa määriteltäisiin toimivalta viranomaistiedotteen antamiseen. Lain tasolla tulisi myös määrittellä, kuka on vastuussa viranomaistiedotteiden kääntämisestä.

2. Viranomaistiedotteiden antamisesta ja kääntämisestä tulisi antaa yleisohje sisäasiainhallinnon viranomaisille. Poliisissa, Rajavartiolaitoksessa, pelastustoimessa ja Hätaikeskuslaitoksessa sovelletaan tällä hetkellä laajasti liikenne- ja viestintäministeriön teleyrityksille tarkoitettua valmiusohjetta viranomaistiedotteiden lähettämisestä ja hätätiedotteiden välitysjärjestelmän toiminnasta.

Koska valmiusohje on ensisijassa tarkoitettu teleyrityksille, sitä saatetaan joissain tapauksissa tulkita sisäasiainhallinnossa väärin, kuten Abloy Oy:n Joensuun lukkotehtaan suurpalon tiedottamisessa tapahtui. Työryhmä ehdottaa, että sisäasiainministeriön pelastusosaston johdolla laaditaan poliisia, Rajavartiolaitosta, pelastuslaitoksia ja hätäkeskuksia koskeva viranomaistiedotteiden antamista ja kääntämistä koskeva yleisohje.

Liikenne- ja viestintäministeriön valmiusohjeen mukaan Yleisradiolle hätätiedotteita voi välittää neljän sisäasiainhallinnon toimipisteen kautta. Työryhmä ehdottaa, että yleisohjeella hätätiedotteiden ja muiden viranomaistiedotteiden välittäminen keskitetään yhteen pisteeseen, käytännössä hätäkeskukseen, jotta viranomaistiedotteiden antamiseen liittyvä osaaminen säilyisi riittävällä tasolla.

3. Viranomaistiedotteiden käännättämisestä huolehtiminen (ruotsiksi, suomeksi, saamelaiden kotiseutualueella saameksi ja tilanteen niin edellyttäessä myös muille vieraille kielille) tulisi olla Hätäkeskuslaitoksella. Poliisin, Rajavartiolaitoksen ja pelastuslaitosten valmiudet antaa viranomaistiedotteita eri kielillä ovat puutteelliset. Sisäasiainhallinnon viranomaisilla ei ole käytössään henkilöresursseja tai ulkopuolista järjestelmää, joka hoitaisi kääntämisen ympärivuorokauden.

Työryhmä ehdottaa, että sisäasiainhallinnon viranomaisten viranomaistiedotteiden käännättäminen keskitetään hätäkeskukseen. Viranomaistiedotteiden kääntämisvastuut tulisi ratkaista säädösten tasolla.

4. Hätätiedotteet tulisi voida antaa myös alueellisesti. Tällä hetkellä hätätiedotteet annetaan aina valtakunnallisesti. Joissakin tapauksissa saattaisi olla paikallaan — viranomaisen niin harkitessa — että hätätiedote annetaan vain alueellisesti.

Työryhmä ehdottaa, että viranomaistiedotteiden lähettämiseen liittyvää jake-lutekniiikkaa kehitetään niin, että hätätiedotteita voidaan antaa myös alueellisesti.

5. Kohdennetun viranomaistiedotteen käyttöä nykyistä varoitusjärjestelmää täydentävänä järjestelmänä tulisi kehittää. Kohdennettujen viranomaistiedotteiden käyttö on nykyisin varteen otettava vaihtoehto väestön varoittamisessa. Useimmilla ihmisillä on matkapuhelin, jolla heidät voidaan tavoittaa nopeasti. Liikenne- ja viestintäministeriön johdolla on käynnistetty hanke, jonka tavoitteena on ottaa tekstiviesteillä lähetettävien viranomaistiedotteiden välitysjärjestelmä käyttöön vuonna 2011.

Työryhmä ehdottaa, että kohdennetun viranomaistiedotteen antamisjärjestelmää kehitetään siten, että siitä tulisi todellinen, nykyistä varoitusjärjestelmää täydentävä järjestelmä.

6. Uutta viestintäteknologiaa tulisi hyödyntää nykyistä suunnitelmallisemmin kansalaisten varoittamisessa. Valtioneuvoston kanslian rakennuttama kriisiportaali otetaan jossain vaiheessa käyttöön. Sen tavoitteena on informoida keskitetysti kansalaisia sekä kriisin aikana että kriisin ulkopuolisina aikoina. Portaaliin kootaan aineistoa useista eri viranomaislähteistä.

VTT on selvittänyt yhteistyössä yritysten ja viranomaisten kanssa onnettomuusportaalin rakentamista. Onnettomuusportaalihankkeen tavoitteena on selvittää olisiko kaikkien viranomaisten yhteisestä portaalista merkittävää hyötyä kansalaisille ja voidaanko tällaista portaalia pitää yllä jatkuvasti.

Useat viranomaiset ovat viime aikoina hyödyntäneet erilaisissa normaaliaikojen häiriötilanteissa myös sosiaalista mediaa mm. Facebookia ja Twitteriä. Facebook-sivustoa on käytetty Suomessa mm. kansalaistiedottamiseen tuhkapilvitalanteesta.

Työryhmä ehdottaa, että eri viranomaiset tekisivät yhteistyötä uuden kriisi-/onnettomuusportaalin kehittämisessä ja käyttöönotossa. Tavoitteena tulisi olla yksi yhteinen portaali, jossa olisivat luettavissa myös viranomaistiedotteet.

5 Arbetsgruppens förslag

Under arbetets gång har arbetsgruppen gått igenom bestämmelser och anvisningar, myndigheternas förfaranden, eventuella utmaningar samt utvecklingsområden som gäller publicering, sändning och översättning av myndighetsmeddelanden.

På basis av utredningen föreslår arbetsgruppen att följande åtgärder vidtas:

1. Myndigheternas behörighet och ansvar att sända myndighetsmeddelanden bör regleras genom lag. Teleföretag har lagstadgad skyldighet att förmedla myndighetsmeddelanden och riktade myndighetsmeddelanden (textmeddelanden). Kommunikationsministeriet har också ålagt teleföretag skyldighet att bereda sig för störningssituationer under normala förhållanden samt för undantagsförhållanden för att varnandet av befolkningen inte ska äventyras.

Polisen, Gränsbevakningsväsendet, räddningsverken och Nödcentralsverket ger den största delen av myndighetsmeddelandena. I lagstiftningen om myndigheternas verksamhet eller i någon annan lag om myndigheter som sänder myndighetsmeddelanden finns inga uttryckliga bestämmelser om vilken skyldighet och behörighet att sända myndighetsmeddelanden som sådana myndigheter har. Bristen på bestämmelser ger upphov till frågor om myndigheternas behörighet och ansvar i synnerhet då myndigheten genom sin information begränsar t.ex. individens eller företagets verksamhet och begränsningarna orsakar finansiella förluster. Bestämmelser på lagnivå skulle även underlätta utfärdandet av förvaltningsområdets egna anvisningar. Att exakt definiera myndigheternas behörighet och ansvar på lagnivå ger en tydlig rättslig grund för verksamheten.

Arbetsgruppen föreslår att antingen lagstiftningen om olika myndigheters verksamhet eller en lag som gäller alla myndigheter ska definiera behörigheten att sända myndighetsmeddelanden. På lagnivå bör man också definiera vem som har ansvaret för översättningen av myndighetsmeddelanden.

2. Allmänna anvisningar om sändning och översättning av myndighetsmeddelanden bör utfärdas till myndigheterna inom inrikesförvaltningen. För närvarande tillämpas kommunikationsministeriets beredskapsanvisning för teleföretag om sändning av myndighetsmeddelanden och funktion av förmedlingssystemet av nödunderrättelser i stor utsträckning vid polisen, Gränsbevakningsväsendet, räddningsväsendet och Nödcentralsverket.

Eftersom beredskapsanvisningen främst är avsedd för teleföretag kan den i vissa fall tolkas fel inom inrikesförvaltningen, vilket skedde i samband med informationen om branden i Abloy Oy:s låsfabrik i Joensuu. Arbetsgruppen föreslår att det under ledning av inrikesministeriets räddningsavdelning utfärdas en allmän anvisning om sändning och översättning av myndighetsmeddelanden för polisen, Gränsbevakningsväsendet, räddningsverken och nödcentralerna.

Enligt kommunikationsministeriets anvisning kan nödunderrättelser förmedlas till Rundradion via fyra av inrikesförvaltningens verksamhetsställen. Arbetsgruppen föreslår att den allmänna anvisningen ska ange att nödunderrättelser och andra myndighetsmeddelanden förmedlas via ett verksamhetsställe, i praktiken nödcentralen, så att kunskandet om förmedlingen av myndighetsmeddelanden hålls på en bra nivå.

3. Ansvar för att se till att myndighetsmeddelanden översätts (till svenska, finska, på samernas hembygdsområde till samiska och om situationen så kräver till andra främmande språk) bör ligga hos Nödcentralverket. Polisens, Gränsbevakningsväsendets och räddningsverkens beredskap att ge myndighetsmeddelanden på olika språk är bristfällig. Myndigheterna inom inrikesförvaltningen har inte tillgång till personalresurser eller något utomstående system som kan sköta översättningen dygnet runt.

Arbetsgruppen föreslår att översättningen av myndighetsmeddelanden från inrikesförvaltningens myndigheter koncentreras till nödcentralen. Ansvar för översättningen av myndighetsmeddelanden bör avgöras på författningsnivå.

4. Nödunderrättelser bör kunna sändas också regionalt. För närvarande sänds nödunderrättelser alltid i hela landet. I vissa fall kunde det vara på sin plats att – enligt myndighetens övervägande – endast sända nödunderrättelsen regionalt.

Arbetsgruppen föreslår att förmedlingstekniken för sändningen av myndighetsmeddelanden utvecklas så att nödunderrättelser också kan sändas regionalt.

5. Användningen av riktade myndighetsmeddelanden som ett system som kompletterar det nuvarande varningssystemet bör utvecklas. Användningen av riktade myndighetsmeddelanden är i dag ett beaktansvärt alternativ för att varna befolkningen. De allra flesta äger en mobiltelefon via vilken man snabbt kan nås. Under ledning av kommunikationsministeriet har man inlett ett projekt med målet att ta i bruk ett system för förmedling av myndighetsmeddelanden via textmeddelanden 2011.

Arbetsgruppen föreslår att systemet för förmedling av riktade myndighetsmeddelanden utvecklas så att det blir till ett verkligt system som kompletterar det nuvarande varningssystemet.

6. Ny kommunikationsteknik bör utnyttjas på ett mer systematiskt sätt än i dag för att varna medborgarna. Statsrådets kansli har låtit upprätta en krisportal som tas i bruk i något skede. Målet är att på ett centraliserat sätt informera medborgarna både under kriser och utanför kristider. I portalen kommer det att finnas material från flera olika myndighetskällor.

VTT har i samarbete med företag och myndigheter utrett uppbyggandet av en olycksportal. Målet med olycksportalprojektet är att utreda om en gemensam portal för alla myndigheter skulle ha någon betydande nytta för medborgarna och om portalen kan upprätthållas kontinuerligt.

Flera myndigheter har under den senaste tiden även utnyttjat sociala medier, t.ex. Facebook och Twitter, vid olika störningar under normala förhållanden. Facebook har använts i Finland bl.a. för att informera medborgarna om askmolnsituationen.

Arbetsgruppen föreslår att olika myndigheter samarbetar för att utveckla och ta i bruk den nya kris-/olycksportalen. Målet bör vara en gemensam portal där man också kan läsa myndighetsmeddelanden.

Liite 1: Lukkotehtaan palo Joensuussa

Suomessa ensimmäinen televisiossa esitetty hätätiedote liittyi Abloy Oy:n Joensuun lukkotehtaan suurpaloon. Hätätiedotteen antamiseen ei päädytty heti aluksi, vaan hätätiedotteen antaminen katsottiin tarpeelliseksi vasta kun tulipalon vakavuus kasvoi. Pohjois-Karjalan pelastuslaitoksen selvityksen (11.3.2009) mukaan tapahtumien kulku alkaen 30.1.2009 oli seuraava:

- 17.56 Pohjois-Karjalan hätäkeskus vastaanotti automaattisen paloilmoitinlaitteiston välityksellä ilmoituksen kohteesta Abloy Oy, Wahlforsinkatu 20, Joensuu.
- 17.56 Pohjois-Karjalan pelastuslaitoksen Joensuun paloasema sai hälytyksen keskisuuresta tulipalosta em. kohteesta. Samanaikaisesti valtakunnallinen media sai tiedon tulipalosta 112-mediapalvelun välityksellä.
- 17.57 Kaksi pelastusyksikköä lähti paloasemalta kohteeseen. Ensimmäisenä palopaikalle saapunut yksikkö suoritti sammutushyökkäyksen onnistumatta siinä tulipalon voimakkuuden vuoksi. Paloesimies antoi tilanneselvityksen päällikköpäivystäjälle.
- 18.09 Päällikköpäivystäjä muutti keskisuuren tehtävän suureksi tehtäväksi määräten Pohjois-Karjalan hätäkeskuksen hälyttämään pelastuskomppanian ennalta laaditun Abloy Oy:n kohdevasteen mukaisesti. Pohjois-Karjalan pelastuslaitoksen operatiivisen johtamisohjeen mukaisesti perustettiin pelastustoiminnan johtokeskus.
- 19.15 Annettiin medialle kirjallinen tiedote Abloy Oy:n tulipalosta.
- 20.13 Annettiin medialle jatkotiedote ja ilmoitettiin samalla klo 21.00 paloasemalla järjestettävästä tiedotustilaisuudesta.
- 20.15 Pelastustoiminnan johtokeskus antoi hätäkeskukselle tehtäväksi välittää radioasemille tiedotettavaksi viranomaistiedote tulipalon takia leviävistä vaarallisista palokaasuista.
- 20.50 Onnettomuudesta ilmoitettiin sisäasiainministeriön pelastusosaston päivystäjälle.
- 21.00 Pelastustoiminnan johtokeskus piti tiedotustilaisuuden paloasemalla.
- 21.10 Toiminta-alueen johtokeskukseen tuli tieto palon leviämisestä kahden suuntaan ja liekkien korkeuden nousemisesta. Sammutustaktikkaa muutettiin.
- 21.25 Määrättiin annettavaksi yleinen vaaramerkki Pamilonkadun väestöhälyttimellä.
- 21.43 Pelastustoiminnan johtokeskus antoi hätätiedotteen hätäkeskukselle edelleen välitettäväksi.
- 00.46 Pelastustoiminnan johtokeskus ilmoitti hätäkeskukselle, että hätätiedote voidaan poistaa. Samalla annettiin viranomaistiedote, jossa kehoitettiin välttämään edelleen alueella liikkumista.

- 04.00 Pelastusjohtaja määräsi pelastustoiminnan johtokeskuksen toiminnan lopetettavaksi.
04.30 Peruttiin viranomaistiedote.
11.00 Kohde luovutettiin Abloy Oy:n hallintaan.

Pelastuslaitoksen selvityksen mukaan hätätiedotteen antamiseen päädyttiin, koska pelastuslaitoksen henkilöstön tuntikausien ponnisteluista huolimatta ei pystytty sammuttamaan tehtaan pintakäsittelyosastolla raivonnutta paloa. Palon leviäminen varsinaiseen tehtaaseen oli useasta kohdasta erittäin lähellä. Sammutusvoimien uudelleen ryhmittäminen rajoituslinjoille mahdollisti palon jatkumisen pintakäsittelyosastolla. Samalla todennäköisyys, että tulipalon yhteydessä pääsisi muodostumaan erittäin vaarallista syaanivetyä, kasvoi koko ajan. Selvityksen mukaan päätös hätätiedotteen antamisesta tehtiin klo 21.10 eli 33 minuuttia ennen sen välittämistä hätäkeskukseen. Tiedotteen antamiseen sovellettiin liikenne- ja viestintäministeriön ohjetta. Hätätiedotetta annettaessa ohjetta tulkittiin niin, ettei tiedotetta tarvinnut antaa ruotsiksi, koska ohjeen mukaan kaksikielisten kuntien alueella tiedote on annettava sekä suomen että ruotsin kielellä, eikä Joensuu ole kaksikielinen kunta. Hätätiedote oli seuraavansisältöinen:

Abloyn tehtaan myrkyllisten savukaasujen vuoksi ihmisten tulee siirtyä sisätiloihin Käpykankaan, Raatekankaan ja Kanervalan alueella. Alue rajoittuu Kajaanintiehen, Vanamonkatuun, Tulliportinkatuun ja Pankakoskentiehen. Ihmisiä kehoitetaan sulkemaan ilmanvaihto ja sulkemaan ikkunat ja kuuntelemaan radiota kunnes toisin ilmoitetaan. Ulkona liikkuminen kielletty.

Hätätiedote lähetettiin hätäkeskuksesta Yleisradioon klo 21.55. Yleisradion kytkentäkeskuksen faksiin hätätiedote saapui klo 22.05. Vastasoitto suoritettiin minuuttia myöhemmin. Hätäkeskuksen lähettämä hätätiedote siis saapui Yleisradioon 22 minuuttia sen jälkeen, kun pelastustoiminnan johtokeskus oli antanut hätäkeskukselle tehtäväksi välittää hätätiedote. Tästä ajasta 10 minuuttia kului faksin saapumiseen hätäkeskuksesta Yleisradioon.

Hätätiedote luettiin Radio Suomessa klo 22.12 ja Radio Vegassa klo 22.14. Televisiokanavilla (pl. MTV3) hätätiedote annettiin klo 22.28–22.33 välisenä aikana. MTV:n kanavalla hätätiedote annettiin klo 22.36 lähtien. Hätätiedote toistettiin puolen tunnin välein — kuten hätätiedotetta annettaessa oli pyydetty — radiossa ja tv:ssä. Radiossa viimeinen tiedote luettiin 01.34 ja televisiossa näytettiin 01.00. Hätätiedote siis luettiin radiossa noin puoli tuntia sen jälkeen, kun se oli lähetetty hätäkeskukseen välitettäväksi, ja näytettiin televisiossa noin 45 minuutin kuluttua.

Liite 2: Muu viranomaistiedote - käytännön esimerkkejä vuodelta 2009

Merivartioston johtokeskus 29.11.2009: ”Meripelastusta johtava viranomaisen varoittaa Helsingin edustan merialueella käynnistyvistä ammusten-raivauksesta. Toiminta alkaa 29.11.2009 klo 10:30 alueella, paikassa 59 astetta 52.235 minuuttia P 024 astetta 54.224 minuuttia I ja kestää arviolta 4 tuntia. Varoetäisyys 2 km. Merialueelle liikkuvia pyydetään välttämään liikkumista varoalueiden lähistöllä. Erilliset suojaustoimet eivät ole tarpeen. Seuraava tiedote annetaan kun miinanraivaus alueella päättyy.” [tiedote annettiin myös ruotsiksi]

Lapin pelastuslaitos 25.11.2009: ”Sonera tekee muutostöitä Enontekiön Hetan Jyppyrän tukiasemalla 26.11.2009 klo 01.00–02.30. Muutostyö aiheuttaa noin 1,5 tunnin katkoksen Leppäjärven, Muotkajärven, Palojärven, Vuotijärven, Näkkälän, Nunnasen ja Peltovuoman puhelinliikenneyhteyksiin, minkä vuoksi yhteys yleiseen hätänumeroon on estynyt. Mikäli hätänumeroon ei saada yhteyttä, pelastuslaitoksen yksikkö päivystää Hetan virastotalon edessä klo 01.00–02.30 välisenä aikana. Hätätapauksissa alueilla asuvien henkilöiden tulee ottaa yhteyttä pelastuslaitoksen yksikköön.”

Etelä-Savon poliisilaitos: ”Mikkelin Haukivuorella on kateissa 80 vuotias nainen. Vanhus on dementoitunut, mutta hyväkuntoinen. Vanhus katosi maastoon n. 1,5 km Haukivuoren keskustasta pohjoiseen, eli Pieksämäen suuntaan Pieksämäentien oikean puoleiselle alueelle. Vanhus on ollut kateissa n. 16:sta alkaen. Hän on pukeutunut harmaaseen paitaan ja ruskeisiin housuihin ja hänellä on mahdollisesti hattu päässä. Katoamispaikan ympäristössä suoritetaan parhaillaan etsintää poliisin ja rajavartiolaitoksen helikopterin voimin. Koska vanhus on hyväkuntoinen, on mahdollista, että hän on poistunut alueelta ja harhailee esim. lähialueiden teillä. Mahdollisista vanhukseen liittyvistä havainnoista pyydetään ilmoittamaan hätäkeskukseen numeroon 112.”

Sonkajärven kunta 21.11.2009: ”Sonkajärvellä Sukevan taajamassa on vesijohdon vuotohäiriö. Vedenjakelussa on paine- ja riittävyyshäiriöitä. Sukevan taajaman asukkaita pyydetään säännöstelemään veden käyttöä lauantain 21.11. ja sunnuntain 22.11. välisenä aikana. Lisätietoja Sonkajärven kunnan internet-sivuilla tai numerosta [-]. Vian korjaantumisesta tiedotetaan Sonkajärven kunnan internet-sivuilla.”

Helsingin pelastuslaitos 8.11.2009: ”Laaja vesivahinko Helsingin rautatietorilla/asematunnelissa. Vettä mm. kompassitasolla ja liikekiinteistöissä. Metrolinnoitus välillä Rautatietori-Ruoholahti keskeytetty, metrot kulkevat Kaisaniemen asemalta itään päin. Kaivokadun liikenne katkaistu länteen

päin, itään päin liikenne toimii. Poliisi ohjaa paikalla liikennettä. Vesivahingosta aiheutuvien erikoisjärjestelyiden kestosta ei ole vielä tarkkaa tietoa.”

Keski-Suomen pelastuslaitos 21.9.2009: ”Keski-Suomen pelastuslaitos tiedottaa: Jyväskylässä nelostiellä 4 km Kanavuoren ABC:ltä etelään on säiliö-auto suistunut ojaan. Ulosajossa autosta on repeytynyt säiliö ja siitä vuotaa peroksiidiä ojaan ja se myös höyrystyy. Nelostie katkaistu liikenteeltä ja katkos kestää useita tunteja. Laajarannantien asukkaita pyydetään välttämään liikkumista ulkona.”

Kymenlaakson pelastuslaitos 29.8.2009: ”Tänään klo 13.00 Kouvola Stora Enson Anjalankosken tehtailla on soinnut yleinen vaara merkki. Tämä ei aiheuta toimenpiteitä. Merkkisoitto on ollut inhimillinen erehdys. Kyseessä ei ole onnettomuus.”

Etelä-Savon pelastuslaitos 24.8.2009: ”Savonlinnan Kyrönniemen asukkaita pyydetään suojautumaan sisätiloihin. Andritzin tehtailla Lypsyniemenkadulla tapahtunut vaarallisen aineen onnettomuus.”

Etelä-Savon poliisilaitos 28.7.2009: ”Puolustusvoimat ja poliisi hävittää tänään löytyneitä sodanaikaisia räjähteitä Kangasniemellä. Tilanne kestää noin puolille öin.”

Etelä-Pohjanmaan pelastuslaitos 25.7.2009: ”Seinäjoen Ylistarossa, Teräsmäellä hallipalo. Palosta aiheutuu voimakas savunmuodostus jota tuuli kuljettaa kohti Ylistaron keskustaa. Palokunta pyytää alueen asukkaita pysymään sisätiloissa ja välttämään savun hengittämistä.”

Pohjois-Savon pelastuslaitos 24.7.2009: ”Siilinjärven Koivuniemen vedenottamon raakavedessä on norovirusta. Juoma- ja ruokavedeksi käytettävää vesijohtovettä on keitettävä 5 min ajan Siilinjärven kirkonkylällä sekä Pohjois-Hamulan, Kumpusen, Golftien, Tynnyrinen-Jynkäniemen, Panninniemen ja Pyylammen vesiosuuskuntien alueella. Vettä voi käyttää peseytymiseen ja astioiden pesuun normaalisti.”

Peräpohjolan poliisi 22.7.2009: ”Peräpohjolan poliisi varottaa ihmisiä Kätkävaarantiellä lähellä Rovaniemen ja Tervolan rajaa liikkuvasta karhusta. Karhu on melko kesy, ei pelkää ihmisiä, on ollut pihoilla. Kehotetaan ottamaan kotieläimet sisälle ja välttää liikkumista tällä alueella.”

Poliisi 9.7.2009: ”Tiedoksi alueen asukkaille. Urheilutie 19 palaa halli, jossa räjähteitä. Ihmisiä pyydetään poistumaan mahdollisimman kauaksi. Räjähdysvaara. Vähintään 500 m.”

Etelä-Karjalan poliisi 24.6.2009: ”Aamulla n klo 9 Lappeenrannan keskustan alueella karkasi vankivaunusta vanki. Poliisi pitää henkilöä arvaamattomana. Vangilla henkirikostaustaa. Poliisi pyytää yleisöä välttämään kyseistä henkilöä ja antamaan tietoja henkilön liikkeistä hätänumeroon 112. Etsityn henkilön tuntomerkit: 180 cm pitkä 67 kg tummahko hoikkavartaloinen, sänkitukka, tatuointeja käsissä, päällä tummansiniset verkkarihousut, verkkaritakki jossa sinivihreitä raitoja, musta t-paita.”

Pohjois-Savon pelastuslaitos 4.6.2009: ”Pohjois-Savon pelastuslaitos varoittaa Pohjois-Savon väestöä erittäin voimakkasta puuskittaisesta tuulesta, joka voi aiheuttaa vaaraa ulkona ja vesillä liikkujille. Myskyn ennustetaan laantuvan iltaan mennessä. Mm. veneilijöiden toivotaan huolehtivan veneiden riittävästä kiinnityksestä.”

Liite 3: Viranomaistiedotteiden antaminen eräissä maissa

Työryhmä on selvittänyt viranomaistiedotteiden antamiseen liittyviä kysymyksiä sellaisten maiden osalta, joissa Suomen tapaan on kaksi tai useampia virallisia kansalliskieliä. Selvityksiä tehtiin Belgiasta, Irlannista, Sveitsistä ja Kanadasta. Tämän lisäksi on selvitetty viranomaistiedotteiden antamista Ruotsin osalta.

Ruotsi

Tiedotteiden antamiseen liittyvää varoitus- ja informaatiojärjestelmää on kuvattu raportissa *Risk- och sårbarhetsanalys av mediesektorn* (Styrelsen för psykologiskt försvar 2008). Kaksi tärkeintä tiedotemuotoa ovat tärkeä yleisötiedote (*viktigt meddelande till allmänheten* (VMA)), joka jakautuu varoitustiedotteeseen ja informaatiotiedotteeseen sekä viranomaistiedote (*myndighetsmeddelande*). Lisäksi ydinvoimaloiden lähialueilla on valmius antaa ydinvoimahälytys (*kärnkraftslarm*). Sveriges Radiolla on tietokonepohjainen informaatiojärjestelmä OJJE, joka mahdollistaa mm. tiedottamisen onnettomuuksista ja liikennehäiriöistä, sähkönkulun häiriöistä, sekä häiriöistä teleliikenteessä.

Tärkeä yleisötiedote (varoitustiedote tai informaatiotiedote) voidaan antaa televisiossa ja radiossa, sekä ulkohälyttimillä. Vastuu järjestelmän toiminnasta on SOS-keskuksilla ja Sveriges Radiolla. Yleisötiedote lähetetään Sveriges Radion kanavien lisäksi myös yksityisillä paikalliskanavilla, sekä teksti-tv:ssä ja Sveriges Radion nettisivuilla. Varoitustiedote annetaan välittömästi tilanteessa, jossa on riski ihmisten hengen ja terveyden, omaisuuden ja ympäristön kannalta. Informaatiotiedotteessa uhka- tai vaaratilanne ei ole välitön, mutta tällainenkin tiedote voidaan lähettää kaikilla televisio- ja radiokanavilla. Tärkeä yleisötiedote on annettu harvoin, esimerkiksi vuosina 2003–2006 tällaista tiedotetta käytettiin vuosittain 6–11 kertaa. Ruotsissa on pohdittu tärkeän yleisötiedotteen antomahdollisuutta web-sovelluksena ja tekstiviestillä.

Viranomaistiedotetta käytetään sellaisten tietojen antamiseen, jotka eivät liity välittömään tarpeeseen suojautua vaara- tai onnettomuustilanteelta. Tällaiset tiedotteet koskevat esimerkiksi häiriöitä veden- tai sähkönjakelussa tai lumiolosuhteista johtuvia liikennehäiriöitä. Viranomaiset voivat lähettää viranomaistiedotteita maksuttomasti televisiossa ja radiossa. Tiedotteet julkaistaan siten, että ne häiritsevät normaalia ohjelmatoimintaa mahdollisimman vähän.

Ydinvoimalaonnettomuuksien vuoksi annettavassa ydinvoimahälytyksessä on kaksi astetta: onnettomuushälytys (*haverilarm*) ja korotettu valmius (*höjd beredskap*). Onnettomuushälytystä käytetään väestön välittömään varoittamiseen erityisen ulko- ja sisätiloihin rakennetun järjestelmän kautta. Varoitus annetaan myös viranomaistiedotteena radiossa ja televisiossa. Korotettu valmius tarkoittaa väestön varoittamista radiossa ja televisiossa, mutta varsinaista hälytystä ei anneta, eikä käytetä sireenijärjestelmää.

Belgia, Irlanti, Kanada ja Sveitsi

Belgian, Irlannin, Kanadan ja Sveitsin Suomen edustustoihin lähetettiin kysely, jossa oli seuraavat kysymykset:

1. Montako virallista kansalliskieltä asemamaassanne on ja mitkä ne ovat?
2. Miten väestön varoittaminen ihmisten henkeä, terveyttä, omaisuutta ja ympäristöä välittömästi uhkaavasta vaarasta hoidetaan? Tällaisena vaarana voidaan pitää esimerkiksi vaarallista eläintä alueella, vaarallista henkilöä, tulipalossa muodostuvia vaarallisia kaasuja, vakavaa kemikaalivuotoa jne.
3. Pitääkö varoittaminen/tiedottaminen välittömästä vaarasta hoitaa kaikilla kansalliskielillä ja jos pitää, niin tuleeeko se tehdä samanaikaisesti?
4. Kuka on vastuussa tiedottamisen sisällöstä ja varoittamisesta kaikilla kansalliskielillä?
5. Miten varoittaminen teknisesti hoidetaan? Varoitetaanko television ja/tai radion välityksellä valtakunnallisesti vai alueellisesti? Mitkä kaikki mediat ovat viranomaisten käytettävissä?
6. Kuinka usein yleisöä varoitetaan välittömästä vaarasta vuosittain?
7. Jos vaara ei ole välitön, miten viranomaisten tiedottaminen silloin hoidetaan?

1. Viralliset kielet

Belgiassa on kolme virallista kieltä: hollanti, ranska ja saksa.

Irlannissa on kaksi virallista kieltä: englanti ja iiri.

Kanadassa on liittovaltiotasolla kaksi virallista kieltä: englanti ja ranska. Provinssien ja territorioiden toimivaltaan kuuluvissa asioissa käytetyt kielet osin poikkeavat liittovaltion toimintaa sitovista virallisista kielistä.

Sveitsissä on neljä virallista kansalliskieltä: saksa, ranska, italia ja retoromaani.

2. Välittömästi vaarasta ilmoittaminen

Belgiassa väestön varoittaminen välittömästi vaarasta hoidetaan tiedotusvälineiden kautta.

Irlannissa välittömästi vaarasta ilmoittaa se ministeriö, jonka työalueeseen ”välitön vaara” kuuluu. Esimerkiksi jos liikkeellä on vaarallinen eläin, kuuluu se maatalousministeriön piiriin. Jos kyseessä on pandemia, hoitaa tiedottamisen terveysministeriö. Suunnitteilla on kaiken hätätilannetiedottamisen saaminen saman yksikön hoidettavaksi. Lisäksi tiedotteita antaa puolustusministeriön alla toimiva hätätilannesuunnitteluyksikkö, Office of Emergency Planning. OEP jakoi vuonna 2008 1,8 miljoonaa painettua opasta koteihin mahdollisten hätätilanteiden varalta. OEP:n sivuilta löytyy edellä mainittu opas sekä muuta hyödyllistä tietoa. Teksti on sekä englanniksi että iiriksi. Perustiedot ovat saatavilla myös puolaksi, venäjäksi ja kiinaksi.

Kanadassa uuden kansallisen varoitusjärjestelmän (ns. Pelmorex-järjestelmä) on määrä olla valmis kesäkuussa 2010. Valmistuessaan paikallisten EMO:iden (Emergency Management Office) virkamiesten on mahdollista järjestelmän kautta luoda varoitusviestejä, jotka tallentuvat internetin kautta eräänlaiseen varoitusviestiarkistoon (repository), josta puolestaan Kanadan tiedotusvälineiden edustajat voivat noutaa vapaaehtoisesti varoitusviestin julkaistavaksi kaikissa tiedonvälityskanavissaan (TV eri välitysmuodoissaan, radio, internet ym.). Kansalaiset voivat myös suoraan tilata järjestelmästä itselleen varoitukset sähköpostiviestinä tai RSS-syötteenä selaimensa. Kanadan mediakenttä on laaja ja monikielinen. Monikulttuurisessa maassa ohjelmia välitetään englannin ja ranskan lisäksi myös muilla kielillä. Tällöin viestin eteenpäin välittävä mediatoimija välittää varoituksen eteenpäin kuulijakunnalleen sen omalla kielellä. Uusi järjestelmä tulee takaamaan varoitusviestin nopean ja keskitetyn tarjonnan tiedotusvälineille. Itse viestin välittäminen tulee tapahtumaan olemassa olevien tiedotusvälineiden kautta, kuten ennen uutta järjestelmääkin. Säähän liittyvissä varoituksissa Yhdysvalloissa ja Kanadassa on käytössä, muiden varoituskanavien rinnalla, VHF-verkossa toimiva sääradiojärjestelmä. Kanadalaisista 92 prosenttia asuu sääradiolähetyksen kuuluvuusalueella. Säälähetysten ja varoitusten seuraamiseen tarvitaan tietyn standardin mukainen VHF-sääradio. Lähetysignaali on digikoodattua, mutta sitä voi vastaanottaa vanhemmillakin analogisilla VHF-sääradioilla. Kehittyneemmillä vastaanottimilla voidaan seurata esimerkiksi aluespesifejä varoituksia käyttäjän tallentamien asetusten mukaan. Radio on mahdollista asettaa passiivisesti ”odottamaan” mahdollista varoitussignaalia 24/7 ja antamaan varoituksen vasta, jos sellainen on annettu. Varoitusten kuulemiseksi ei kansalaisen tarvitse täten aktiivisesti seurata sääradiolähetyksiä. Tämä erotuksena perinteisiin AM/FM radiolähetyksiin ja tavalliseen radiovastaanottoon. Nykyään sääradioverkon kautta

on mahdollista lähettää myös kaikki yleiset viranomaisvaroitukset. Koska tämän järjestelmän kautta lähetettyjen viestien vastaanottamiseen tarvitaan erillinen pelkästään järjestelmää varten luotu radiovastaanotin, ei sääradiojärjestelmä voi olla ensisijainen viranomaisvaroitusten viestikanava.

Sveitsissä vastuussa kansalaisten suojelusta ovat ensisijaisesti kantonit. Kantoniviranomaiset voivat varoittaa kansalaisia näitä uhkaavasta vaarasta. Tätä varten on olemassa alueen kattava sireeniverkosto. Sireenihälytys merkitsee: 1) kuunnelkaa radiota; 2) ilmoittakaa naapurille; ja 3) seurakkaa viranomaisten ohjeita. Sireeneitä kokeillaan kerran vuodessa. Tässä yhteydessä järjestetään kampanja, jonka aikana neuvotaan kansalaisia, miten hälytys sireenien kuuluessa tulee toimia. Kantoniviranomaiset (käytännössä poliisi) voivat velvoittaa radioasemat lähettämään tiedotteita radioaseman välityksellä. Ydinsäteilyvaaran ollessa kyseessä hälytykset hoitaa kansallinen hälytyskeskus (Nationale Alarmzentrale).

3. Tiedottamisessa käytettävät kielet

Belgia: Kansallisella tasolla varoittaminen hoidetaan pääasiassa kahdella pääkielellä hollanniksi ja ranskaksi. Pienellä alueella Belgian länsiosassa asuu noin 70 000 ihmistä, jotka puhuvat saksaa äidinkielenään. Tiedotteet käännetään saksaksi vain, jos vaara kohdistuu saksankieliselle alueelle tai siihen on joku muu riittävä syy.

Irlanti: Ideaalitilanteessa vaarasta ilmoittaminen tulisi hoitaa molemmilla virallisilla kielillä yhtäaikaaisesti. Järjestelyt viranomaistiedotteiden antamisesta molemmilla kielillä ovat vielä suunnitteluvaiheessa. Mahdollisesti kyseeseen saattaa tulla iirinkielisen televisio- ja radiokanavan aktivoiminen asiassa.

Kanadassa kaikki liittovaltion julkaisemat varoitukset tulee samanaikaisesti välittää molemmilla virallisilla kielillä. Kaikilla provinseilla ja territorioilla ei kuitenkaan ole kahta virallista kieltä (yksi, kaksi tai useampi virallinen kieli). Provinssi- ja territoriotason varoitusviestit välitetään tarvittavilla kielillä. Esimerkiksi Quebecin provinssin ainoa virallinen kieli on ranska. Ontarion EMO kertoi välittävänsä varoitusviestit englanniksi ja ranskaksi, mutta koska käännökseen menee hetki aikaa, julkaistaan englanninkielinen varoitusviesti heti sen valmistuttua ja ranskankielinen viesti heti käännöksen valmistuttua. Tällä hetkellä Ontarion EMO saa käännöspalvelun Associations of Broadcastersilta osana varoitusviestien välittämisyhteistyötä.

Sveitsissä se millä kielellä hälytys annetaan, riippuu kunkin kantonin kielilaeista (useimmissa kantoneissa on vain yksi virallinen kieli, joissakin kaksi). Kansallisen hälytyskeskuksen maanlaajuiset hälytykset annetaan kol-

mella kansalliskielellä: saksaksi, ranskaksi ja italiaksi. Ne pyritään antamaan samaan aikaan, mutta kiireellisissä tapauksissa käännös toimitetaan jälkeinpäin.

4. Vastuu tiedottamisen sisällöstä ja varoittamisesta

Belgiassa tiedottamisen sisällöstä vastaa sisäministeriön kriisikeskus, joka toimii yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa liittovaltio- ja aluetasoilla. Tarvittaessa kriisikeskus koordinoi hallituksen vastuunalaisten ministereiden kanssa tiedotuksen sisällöstä. Kaikki tiedotteet käännetään sisäministeriössä ranskaksi ja hollanniksi sekä tarvittaessa saksaksi.

Irlannissa tiedottamisen sisällöstä ja varoittamisesta on aina vastuussa asiaan liittyvä ministeriö.

Kanadassa EMO:t ovat vastuussa varoitusviestien sisällöstä. Provinssit voivat myös delegoida vastuun varoittamisesta alemman tason toimijoille. Kanadan ympäristöministeriö (Environment Canada) on vastuussa säävaroitusten antamisesta. Tämä ei kuitenkaan vapauta EMO:ita ja muita julkisia toimijoita antamasta myös säävaroitusta.

Sveitsissä tiedotuksen antava kantoni on vastuussa tiedotuksesta. Maanlaajuisten radioaktiivisuushälytysten osalta vastuussa on kansallinen hälytyskeskus. Rajuilmoja, tulvia, jne. koskevista hälytyksistä tulisivat suunnitteilla olevan lainmuutoksen jälkeen olemaan vastuussa kulloinenkin valtiollinen ammattiviranomainen. Samalla kaikki radio- ja televisiokanavat velvoitettaisiin levittämään varoituksia ankarista rajuilmoista, tulvista, vyörymistä ja maanjäristyksistä. Hälytyssireeneitä ei näissä yhteyksissä suunnitella vastaisuudessa käytettäväksi.

5. Varoittamiseen käytettävä tekniikka

Belgia: Radiota ja televisiota käytetään valtakunnalliseen ja alueelliseen varoittamiseen. Kriisikeskuksella on myös suora yhteys uutistoimisto Belgaan (vastaa Suomen STT:tä), johon he voivat syöttää viranomaistiedotteita suoraan kriisikeskuksesta. Kriisikeskus voi järjestää tarvittaessa tiedotustilaisuuksia koti- ja ulkomaiselle lehdistölle. Sisäministeriössä on aina valmius tiedottaa yleisölle hollanniksi ja ranskaksi.

Irlannissa varoittaminen hoidetaan eri medioiden avulla harkinnan mukaan: radiossa, televisiossa sekä Internetissä.

Kanada: PSC suunnitteli ja kehitti aiemmin National Public Alerting Systemiä (NPAS), jonka oli määrä toimia internetin välityksellä ja joka olisi

toiminut monikielisenä applikaationa useita viestimiä käyttäen: TV, radio, satelliitit, IPTV, Internet ja matkapuhelinverkot. Syyskuussa 2009 tästä kuitenkin luovuttiin, kun yksityinen mediatalo Pelmorex Communications otti vastuun julkisten varoitusten välityksestä yhtenä toimituslupansa ehtona. Ontarion provinssissa on käytössä tällä hetkellä kaksi hälytysjärjestelmää: The Red Alert ja Amber Alert. Ensimmäistä hoitaa paikallinen EMO ja jälkimmäistä Ontarion provinssin poliisi. Red Alert vastaa edellä käsiteltyjä (EMO) varoitustehtäviä ja viestintäkanavat vastaavat aiemmin mainittuja. Amber Alert on käytössä lapsisieppaustapauksissa. Vapaaehtoiseen yhteistyöhön perustavassa järjestelmässä ovat mukana joukkotiedotusvälineitä Ontariossa edustava Association of Broadcasters, poliisiviranomaiset sekä provinssin liikenneministeriö (julkinen liikenne, tienvarsitiedotteet). Mikäli lapsen epäillään olevan välittömässä vaarassa, lähetetyssä viestissä kuvailaan siepattu lapsi, epäilty sieppaaja ja sieppaukseen mahdollisesti liittyvä ajoneuvo(t). Amber Alert -viestit välitetään moottoriteiden varsilla sijaitsevilla tiedotustauluilla, radion ja television välityksellä. Kun Amber Alert annetaan, radio- ja TV-asemat keskeyttävät välittömästi lähetyksensä ja keskittyvät hätäviestin lähettämiseen. Ontarion EMO ainoana vastaajista eritteli yksityiskohtaisesti Amber Alert toimintatapojaan. Vuodesta 2004 lähtien jokaisessa Kanadan provinssissa on kuitenkin ollut Amber Alert varoitustajärjestelmä toiminnassa.

Sveitsissä kantoneilla on omat määräyksensä siitä, miten ilmoitukset toimitetaan radioasemille. Koko maan kattavat varoitukset lähetetään kansalliselle radiolähetystoimintaan valtuutetulle radioasemalle (suojatulla mailsysteemillä). Katastrofitilanteissa käytetään yleisesti radiovaroituksia (korkea lähetytvarmuus).

6. Välittömästä vaarasta varoittamisen yleisyys

Belgia: Noin 10 kertaa vuodessa. Yleisimmät syyt ovat ydinturvallisuuteen, saasteisiin tai onnettomuuksiin liittyviä.

Irlannissa välittömästä vaarasta varoitetaan tarpeen niin vaatiessa. Viime vuosien aikana vaarasta varoittamista ei ole tapahtunut lainkaan. Vuosittaisia ”harjoituksia” asian tiimoilta ei ole.

Kanada: Säävaroituksia annetaan tuhansia vuodessa ja provinssit ja territoriot antavat niin ikään säävaroituksia yhteensä satoja vuodessa. Näiden varoitusten ”laatu” vaihtelee vakavista tornadoista ja ukkosmyrskyistä koulubussin reitin muutokseen huonon sään vuoksi. Ontarion EMO:n mukaan Amber Alert oli annettu Kanadassa vuosina 2003–2008 kaikkiaan 34 kertaa.

Sveitsissä maanlaajuisia hälytyksiä ei tehdä käytännöllisesti katsoen koskaan. Paikallisia hälytyksiä taas hyvin vaihtelevasti. Vuosien 2005 ja 2007 suurten myrskyjen yhteydessä kansalaisia varoitettiin useilla paikkakunnilla sireenein ja radiokuulutuksin.

7. Viranomaistiedotteen antaminen silloin kun vaara ei ole välitön

Belgia: Pääasiassa kuten edellä.

Irlanti: Jos vaara ei ole välitön, tiedottaminen tapahtuu silti pitkälti samalla tavalla kuin välittömän vaarankin tapauksessa.

Kanada: Olemassa olevan hädän tai vaaran määrittelyssä käytetään kansainvälisen varoitusstandardin (Common Alert Profile, CAP) mukaista USC rating -luokittelua: Urgency (U), Severity (S), Certainty (C). Väestöä varoitetaan uhan määritellyn vakavuusasteen mukaan. Vakavat uhat voidaan esimerkiksi määritellä ”Broadcast Intrusive”, jolloin jokaisen tiedotusvälineen tulee tällöin keskeyttää lähetys ja aloittaa hätäviestintä. Alemman tärkeysasteen viestit tiedotusvälineet voivat ottaa lähetykseensä oman harkinnan mukaan. Tulevassa Pelmorex-järjestelmässä yksityiset kansalaiset voivat myös päivittää sähköpostiosoitteensa järjestelmään, jolloin he tulevat saamaan itseään koskevat tiedotteet suoraan sähköpostiinsa. Samoin tulevaisuudessa kansalaiset voivat uuden järjestelmän valmistuttua tilata RSS-syötteenä itseään koskevat tiedotteet selaimeensa.

Sveitsissä viranomaistiedote annetaan tiedotusvälineiden välityksellä silloin, kun vaara ei ole välitön.

Liite 4: Hätäkeskuslaitoksen eriävä mielipide

HÄTÄKESKUSLAITOS
NÖDCENTRALSVERKET

LAUSUNTO

1 (2)

Dnro HAK/2010/942

8.7.2010

VIRANTA-työryhmä

VIRANTA-työryhmän raportti

HÄTÄKESKUSLAITOKSEN ERIÄVÄ MIELIPIDE

Hätäkeskuslaitos esittää eriävän mielipiteensä sisäasiainministeriön viranomaistiedotteiden antamista varten 22.1.2010 perustaman työryhmän (VIRANTA-työryhmä) raportin ehdotukseen, että viranomaistiedotteiden kääntäminen muille kielille keskitettäisiin Hätäkeskuslaitoksen tehtäväksi.

Sisäasiainministeriön 15.5.2009 määrittelemien hätäkeskustoiminnan strategisten linjausten yhtenä tavoitteena on, että Hätäkeskuslaitos voisi nykyistä paremmin keskittyä ydintehtäviinsä. Tällaisiksi on katsottava ennen kaikkea eduskunnan jo hyväksymän hätäkeskustoiminnasta annetun lain 4 §:ssä määritellyt hätäkeskuspalvelut, joita ovat hätäilmoitusten vastaanottaminen, arviointi sekä niiden välittäminen asianmukaisille viranomaisille tai muille sovituille tahoille. Kääntämisestä aiheutuvan vaativan lisätyön sisällyttäminen Hätäkeskuslaitoksen viranomaisille tarjoamiin tukipalveluihin ei tukisi tätä strategista pyrkimystä ydinpalveluihin keskittymisestä.

Yhtenä hätäkeskusuudistuksen tavoitteena on hätäkeskustoiminnan sopeuttaminen käytössä olevaan rahoituskehykseen. Lähivuosina Hätäkeskuslaitoksen vuosittainen rahoituskehys on joka vuosi pienempi kuin toiminnan ylläpitämiseen nykymuodossa tarvittaisiin, minkä vuoksi toiminnasta joudutaan koko ajan etsimään säästökohteita. Uusien henkilöresursseja kysyvien tehtävien lisääminen Hätäkeskuslaitokselle ei ole siten taloudellisesti mahdollista. Käännöspalvelutyö vaatii myös erilaista koulutuspohjaa, kuin nykyisillä hätäkeskuspäivystäjillä ja vuoromestareilla on, jolloin palvelun tuottamiseen Hätäkeskuslaitoksen nykyisellä henkilöstöllä vaaditaan pitkäaikaista kielikoulutusta kaikkien eri turvallisuusviranomaisten ammattisanasto huomioiden.

Hätäkeskuslaitos katsoo, että viranomaistiedotteiden kääntäminen keskitetysti esim. yhden hätäkeskuksen kautta on mahdollista sillä edellytyksellä, että lisätyön kustannukset niin henkilö- kuin rahallistenkin resurssien osalta korvataan täysimääräisenä.

40

Osoite	Adress	Puhelin / Telefon	Faksi / Telefax	Internet	e-mail
Hätäkeskusyksikkö PL 112 28131 PORI	Nödcentralsenheten PB 112 28131 SJÖRNEBORG	071 4716 500	071 4716 503	www.112.fi	hatakeskuslaitos@112.fi etunimi.sukunimi@112.fi

HÄTÄKESKUSLAITOS
NÖDCENTRALSVERKET

2 (2)

Muilta osin Hätäkeskuslaitos yhtyy työryhmän ehdotuksiin sillä varauksella, että kohdan viisi osalta on selvittettävä kohdennettujen viranomaistiedotteiden lähettämiseen käytettävien tekstiviestien aiheuttamien kustannusten rahoitus. Hätäkeskuslaitoksella ei edellä mainituista syistä ole nykyisten kehysten puitteissa mahdollisuutta kustannuksia rahoittaa.

Hätäkeskuslaitoksen johtaja

Martti Kunnasvuori

Toimialapäällikkö

Tuomo Katajisto